

Толас Радзілы

№ 32 (1706)
13 жніўня 1981 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Цана 4 кал.
Выдаецца з 1955 г.

«Песенная вёска», — падумаеш адразу, ледзь толькі даведаешся, што на 200 двароў налічваецца больш чым 250 удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Народнымі талентамі Беларусь адвеку была багатая. Толькі не заўсёды ўмовы жыцця спрыялі іх росквіту, славе. А Савецкая ўлада дае кожнаму магчымасць раскрыць свае здольнасці, бо талент — скарб нацыянальны, агульнанародны. Вось і ў пасёлку Вымна на Віцебшчыне, адкуль мы ўзялі вышэй названая лічбы, сельскі Дом культуры стаў сапраўдным цэнтрам культурнага жыцця. Вяскоўцы збіраюцца тут, каб абмеркаваць агульныя справы, паслухаць лекцыю ці даклад, паглядзець канцэрт прыездных артыстаў, а яшчэ часцей — сваіх, самадзейных. І на рэпетыцыі спяшаюцца з ахвотай, бо асалоду людзі маюць не толькі ад выступленняў, але ад кожнай сустрэчы з мастацтвам. Народны хор і этнаграфічны ансамбль, аркестр народных інструментаў і духавы аркестр, танцавальны калектыў аб'ядноўваюць аднадумцаў — аматараў мастацтва, робяць жыццё сельскіх працаўнікоў больш змястоўным, цікавым.

НА ЗДЫМКАХ: салістка вымянскага народнага хору Таццяна ДУБКО; вакальная група хору, злева яе кіраўнік — Фелікс СЯРЖАНАЎ; дырэктар Дома культуры Мікалай КРАШЧЭНКІН вядзе рэпетыцыю.

Фота Г. СЯМЁНАВА
і А. ЦАРЛЮКЕВІЧА.

падзеі · людзі · факты

ВЕЧАР САВЕЦКА-
ИНДИЙСКОЙ ДРУЖБЫ

Прадстаўнікі грамадскаці Мінска сабраліся ў Доме літаратара, каб адзначыць 10-ю гадавіну Дагавора аб міры, дружбе і супрацоўніцтве паміж СССР і Рэспублікай Індыя і 34-ю гадавіну незалежнасці Індыі.

У прэзідыуме сходу былі кіраўнікі Кампартыі і ўрада Беларусі, кіраўнікі раду міністэрстваў і ведамстваў, партыйныя і савецкія работнікі, военачальнікі, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, актывісты Мінскага гарадскога аддзялення Таварыства савецка-індыйскай дружбы. Тут жа знаходзіўся саветнік пасольства Індыі ў СССР Д. С. Награ.

У зале прысутнічалі індыйскія грамадзяне, якія вучацца ў Мінску.

З дакладам выступіла намеснік міністра аховы здароўя БССР Л. Марынкевіч. У цяперашніх умовах, сказала яна, калі міжнародная абстаноўка, і, у прыватнасці, у басейне Індыйскага акіяна, ускладнілася, умацаванне савецка-індыйскіх адносін, заснаваных на трывалай аснове дружбы і рознабаковага супрацоўніцтва, набывае асаблівае значэнне для забеспячэння справы міру і бласпекі народаў Азіі.

На сходзе выступіў саветнік пасольства Індыі ў СССР Д. С. Награ. Ён выказаў словы падзякі савецкім людзям за цёплыя сяброўскія пачуцці да індыйскага народа.

У той жа дзень у Беларуска-індыйскай дружбе і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі адбылося адкрыццё выстаўкі карцін мастака У. Садзіна «Па Індыі».

ФЕСТИВАЛЬ У «ЮНАЦТВЕ»

Урачыстыя гукі дзяржаўных гімнаў Савецкага Саюза, Францыі і Беларускай ССР разнесліся над маляўнічым сасновым борам, ззяючай роўнядзю Заслаўскага вадасховішча. Яны наведвалі аб адкрыцці ў міжнародным маладзёжным цэнтры «Юнацтва» III фестывалю дружбы савецкай і французскай моладзі.

Каля трохсот юнакоў і дзяўчат дзвюх краін — рабочыя, сяляне, служачыя, студэнты — трэці раз сабраліся тут, у маладзёжным лагеры дружбы, каб зноў прадеманстраваць сваю салідарнасць у барацьбе за мір, супраць пагрозы новай вайны, умацаваць кантакты паміж савецкімі і французскімі маладзёжнымі арганізацыямі.

Перад удзельнікамі фестывалю выступіў генеральны сакратар Нацыянальнага савета руху камуністычнай моладзі Францыі П'ер Зарка. Ён выказаў перакананне, што гэта сустрэча, яшчэ больш згуртуе моладзь Францыі і СССР у барацьбе за мір, супрацоўніцтва, якія з кожным годам мацнеюць і паглыбляюцца.

Пасля мітыngu лагер дружбы ператварыўся ў спартыўную арэну, дзе прайшлі спаборніцтвы. Вечарам гучалі савецкія і французскія песні, вершы.

БЕЛАРУСЫ ЗА МЯЖОЙ

4 жніўня ад перона Мінскага вакзала адправіўся скоры поезд «Дружба». У Германскую Дэмакратычную Рэспубліку выехала 300 школьнікаў з Латвіі, Літвы і Беларусі. У Трэнтаў-парку ў Берліне адбудзецца піянерска-камасамольская лінейка дзяцей з Савецкага Саюза і ГДР. Нашы школьнікі наведваюць Музей Савецкай Арміі, Палац Рэспублікі і Палац піянераў імя Тэльмана. Пасля некалькіх дзён у Берліне школьнікі Мінскай вобласці паедуць у Патсдам — горад-пабрацім Мінска, пабываюць у піянерскім лагеры імя А. Матросова, на аўтазаводе, пражывуць дзень у сем'ях сяброў. Поездка арганізавана бюро міжнароднага маладзёжнага турызму «Спадарожнік».

Вялікая група маладых перадавікоў вытворчасці Мінскага трактарнага завода адправілася ў турыстычную паездку па Венгерскай Народнай Рэспубліцы. Сталярар Уладзімір Лягчылаў, шпанёўшчыца Яніна Грынкевіч, электрамонтэры Уладзімір Вя-

Кожны год мінчане атрымліваюць тысячы кватэр. Хутка з'явіцца наваёны і ў самым маладым мікрараёне Серабранка-9. Тут будуюць жыццё семі рабочых трактарнага, матор-

гункоў і Генадзь Пыш, шліфоўшчыца Валяціна Касцяневіч і іншыя прымуць удзел у сустрэчах з рабочымі прамысловых прадпрыемстваў Будапешта, азнаёмяцца са славуцасямі Венгрыі.

Група маладых настаўнікаў нямецкай мовы Брэсцкай вобласці адправілася ў Германскую Дэмакратычную Рэспубліку. Там яны сустрэнуцца са сваімі калегамі з Міншчыны і пачнуць навучальны год. Толькі ў класы ўвойдуць у якасці вучняў. Іх выкладчыкамі і кансультантамі будуць высокакваліфікаваныя супрацоўнікі вышэйшых навучальных устаноў акругі Гале.

Настаўнікі на працягу 20 дзён будуць удасканалваць гутарковую мову, веданне фанетыкі і марфалогіі. Яны пабываюць у Лейпцыгу і Веймары, сустрэнуцца з педагогічнымі калектывамі, рабочымі прамысловых прадпрыемстваў, азнаёмяцца з гістарычнымі і памятнымі месцамі ГДР.

АДПАЧЫВАЮЦЬ
НА НАРАЧЫ

У піянерскі лагер «Зубронка» Мінскага аўтазавода ў госці да сваіх савецкіх равеннікаў прыехалі дзеці рабочых і служачых народнага прадпрыемства «Татра» з чэхаславацкага горада Копржыўніцы. Юныя грамадзяне ЧССР наведваюць памятных мясцінаў нашага горада, будуць удзельнічаць у паходах, спартыўных спаборніцтвах, конкурсах, віктарынах, наведваюць Музей працоўнай славы аўтазавода. Абмен дзіцячымі дэлегацыямі — адзін з відаў сувязей паміж роднаснымі прадпрыемствамі братніх краін. У ліпені ў «Зубронку» адпачывалі дзеці з ГДР.

АДПРАВІЦА У ЕЎРОПУ

Права на эксплуатацыю ва ўсіх еўрапейскіх краінах атрымала яшчэ адна савецкая пакрышка. Першую прамысловую партыю такіх пакрышак вырабіў завод масавых шын вытворчага аб'яднання «Бабруйскшына». А атэставаў іх інстытут бяспекі руху і транспарту Швецыі, дзе назірка паспяхова вытрымала ўсе выпрабаванні. На аўтамашыне з гэтым «абуткам» згодна з еўрапейскімі правіламі бяспекі руху можна развіваць скорасць да 180 кіламетраў у гадзіну. Новую пакрышку, якая прызначана для волжскай малалітражкі ВАЗ-2105 і іншых машын гэтага прадпрыемства, стварылі супрацоўнікі Навукова-даследчага інстытута шыннай прамысловасці ў садружнасці са спецыялістамі аб'яднання.

МУЖНАСЦІ БАРАЦЬБИТОЎ
ПРЫСВЯЧАЕЦА

Аб антыфашысцкім руху створана вялікая літаратура. З многімі кнігамі на гэтую тэму мінчане і госці сталіцы могуць назнаёміцца на выстаўцы, якая адкрыта ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна. Тут прадстаўлены творы вядомых нямецкіх пісьменнікаў-антыфашыстаў Іаганеса Бехера, Ганны Зегер, выдадзена на нямецкай мове кніга «У лясках Беларусі», работы, апублікаваныя ў Польшчы, Чэхаславакіі, Югаславіі.

УТАЙМАВАННЕ ВЕТРУ

У спрэчку з аэрадынамічным супраціўленнем паветра ўступілі стваральнікі МАЗаў. Яны аснасілі кабіны і барты прычэпаў арыгінальнымі аб'якальнымі і стабілізатарамі — прыстасаваннямі, якія разбіваюць паветраныя струмені на мноства дробных «пыркаў» і значна зніжаюць іх тармажны эффект. Спецыялісты падлічылі, што з паяўленнем высакаскорасных вялікіх па размерах аўтапаяздоў на пераадоленне сустрэчнай сілы ветру пры сярэдніх скорасцях руху траціцца амаль палавіна магутнасці рухавіка. Прымяненне ж аб'якальных і стабілізатараў дае магчымасць павысіць эфектыўнасць яго работы і пры гэтым знізіць на чатыры працэнты расход паліва на кожным кіламетры дарогі.

♦ ЯК ГАСПАДАРАЦЬ НА АСТРАВЕЧЧЫНЕ ♦ ЧАМУ
НА ЛУГАХ НЕ ВІДАЦЬ КАСЦОЎ ♦ КАР'ЕРА І КЛОПА-
ТЫ ПАРТЫЙНАГА КІРАЎНІКА ЦІХАНА МІСУНЫ

ПРАКОСЫ

Стаяла тая цудоўная пара ў пачатку лета, калі ўсё пасеяна і пасаджана, калі да жніва яшчэ не скоро, але чалавека ўсё роўна цягне ў поле. Паглядаець, палюбавацца. Пара гэта не працягнецца, і прапусціць яе нельга. Інакш не ўбачыш, як над хвалістым жытам вецер гоіць шэрую замець пылку, як куціцца ярына, якія прыгожыя радкі вывелі механізатары на бульбе і бураках. І акурат у гэты час на палях паспяваюць травы.

У Астравецкім раёне якраз пачыналі касцьбу, і мы з першым сакратаром райкома партыі Ціханам Місунам паехалі па вёсках.

— Спынімся? — спытаў Ціхан Іванавіч, калі дарога вывела нас на землі калгаса імя Карла Маркса.

Ён загнуў матор «Волгі», і мы пайшлі напрасткі да людзей і тэхнікі. З аднаго боку лжалі свежыя пракосы, з другога вецер гоідаў густое разнатраўе, па краі якога хадзіла касілка.

Не ўпершыню кіраўніку партыйнай арганізацыі раёна сустрэкацца з людзьмі ў такі момант — пачатак адказнай, напружанай работы. Але, я заўважыў, Місун чамусьці халяваўся.

— Бачыш, з размахам пачалі, ладны калавак травы паклалі, машыны не стаяць, але — гляні! — грывы, грывы на пакошы. От гаспадары!..

Я аглядзеўся і не заўважыў асаблівага браку ў рабоце, а Місун тым часам ішоў прама на старшыню калгаса Яўгена Кухарчыка. «От, думаю, зараз яму ўспыле! Што будзе...»

Нічога страшнага аднак не здарылася. Першы сакратар райкома партыі пацікавіўся, як ідуць справы на касьбе, распытаў пра людзей, арганізацыю працы, не забыўся, вядома, узяць на заметку, колькі ўжо завезлі ў гумны сена, заклалі сенажу. А пасля сказаў і пра грывы.

Аказалася, атрымаў калгас новую касілку, такой яшчэ не бачылі — бегега па полі, як самалёт. Механізатар крыху не разлічыў скорасць. Але цяпер усё наладзілася, чыста косіць.

Сенажаць цягнулася далёка-далёка, і нам бачна было, як на тым баку працавала тэхніка на ўборцы травы на сенаж. Тудысюю сноўдалі аўтамашыны з высокімі бартамі, трактары з прычэпамі. Было чаго спяшаць-

ца: калгасу трэба нарыхтаваць восемсот тон сена, тры тысячы тон сенажу, чатыры тысячы тон сіласу.

— Косім і старыя сенажаці, — расказаў мне потым Місун, — іх у нас 20 тысяч гектараў, але які з іх толк! Паступова ачышчаем ад хмызнякоў, купін, асушаем, падсяваем травы. Ну, а асноўны корм цяпер бярэм вось тут, на палях. Дванаццаць тысяч гектараў сеяных траў расце — аднагадовых, шматгадовых. Каса тут, вядома, не памочнік — прымянем касілку, падборшчыкі, розныя комплексы. На дзевятнаццаць гаспадарак 360 такіх машын маем. Гэта акрамя транспарту...

Пракосы, пракосы... Ад дарогі да дарогі, праз пагоркі і лагчыны. У той дзень мы бачылі іх у калгасах «Радзіма» і «Чырвоны Кастрычнік», «Запаветы Леніна» і «Чырвоная зорка».

А ці даводзілася яму, Ціхану Іванавічу, браць калі-небудзь касу ў рукі?

— А як жа! — адказаў. — Бацька памёр — мне восем гадоў было. Толькі вайна адгрымела, аднаасобна жылі яшчэ. Сенакосы не бог ведае колькі мелі, але ж столькі той і сілы: маці ды брат, старэйшы за мяне на тры гады. Калгас стаў — таксама з касамі, з граблямі хадзілі, тэхніка не скоро паявілася.

Добра, калі чалавек умзе касіць. І калі косіць дбайна — прыгожы пракос выходзіць.

ЦІХАН БУМАЖКОЎ — ПЕРШЫ ПАРТЫЗАН
ГЕРОЙ САВЕЦКАГА САЮЗА

ЗМАГАЎСЯ ЗА БЕЛАРУСЬ

Сорак гадоў назад, 6 жніўня 1941 года, Ціхану Бумажкову — ураджэнцу пасёлка Свягіна Прыморскага краю — першаму з партызан Вялікай Айчыннай вайны было прысвоена ганаровае званне Героя Савецкага Саюза.

Перад самай вайной Ціхан Бумажкоў працаваў першым сакратаром Акцябрскага раёна на Гомельшчыне. Энергічны, добразычлівы, валавы, ён меў вялікі аўтарытэт сярод людзей. Тыя ішлі да яго са сваімі клопатамі і просьбамі, за парадзімі.

Вестка аб вераломным нападзе фашысцаў Германіі на Савецкі Саюз даляцела ў палескую глыбінку. Якраз 22

чэрвеня камуністы раёна збіраліся на сход, каб пагаварыць аб рабоце ў летні час — набліжалася касьба. І вось вайна... Бумажкоў прышоў на сход узрушаны. Але ў яго паводзінах не было разгубленасці.

Фронт імкліва набліжаўся да Акцябрскага раёна. Многія мужчыны былі прызваны ў рады Чырвонай Арміі, некаторыя заставаліся для барацьбы з фашыстамі ў іх тыле. У першыя дні вайны пад кіраўніцтвам Бумажкова былі створаны знішчальны батальён. Сакратар райкома, здавалася, не ведаў стомы. Ён паспяваў прасачыць за эвакуацыяй дзяцей, за пагрузкай жывёлы для адпраўкі на ўсход, кіраваў арганізацыяй партызанскага атрада на тэрыторыі раёна. Імкнуўся

нага і падшыпнікавага заводаў, будаўнікоў камбіната «Мінскбуд».

НА ЗДЫМКУ: будзеца Серабранка-9.

чыяльня аспекты. І на практычнай рабоце шмат дбаў аб тым, каб аблегчыць працу людзей.

Ну, а самая першая жыццёвая прыступка Ціхана Місуну была зусім сціплай, яму, рабочаю без спецыяльнасці, прапанавалі вывучыцца на сантэхмантажніка. Хлопец быў кемны, ды і як ні кажа — сярэдня адукацыя. З радасцю згадзіўся. І ўжо на наступны год прыехаў ён у Астравецкі раён, у вёску Варняны, будаваць машына-трактарную станцыю. Ішоў 1956 год, і было тады хлопцу толькі восемнаццаць.

Больш нікуды з раёна, крамя як на службу ў армію, ён не адлучаўся. А роўна праз дваццаць гадоў яго выбралі кіраўніком раённай партыйнай арганізацыі.

Як гэта адбылося, чытачу, напэўна, шмат сказаў бы нават прости пералік пасадаў, якіх да таго займаў Місун. Ёсць у яго службовым руху адметная заканамернасць а іменна — паслядоўнасць. Непрадбачаная, нікім не запланаваная, абумоўленая самім жыццём. Адчуваю, што тут патрэбны тлумачэнні.

Ну як, скажам, можна было прадбачыць такі жыццёвы паварот? Працуе Місун (пасля службы ў арміі) спецыялістам па механізацыі жывёлагадоўчых ферм. Ён ужо член партыі, рабочыя выбралі яго старшынёй прафсаюзага камітэта. Давялося выступаць некалькі разоў партыйным сходзе. Сказаць было пра што: пакрытыкаваў дырэктара за промахі ў рабоце, прапановаў, што зрабіць, каб справы палепшыць. На такіх сходах заўсёды прысутнічаў хто-небудзь з работнікаў райкома партыі, і дзелавое выступленне Місуну заўважылі. Праз нейкі час запрасілі на гутарку ў райком і нечакана прапанавалі пасаду інструктара. Увогуле, самую нізкую пасаду ў апарце райкома, але для яго, у дваццаць два гады, гэта быў высокі гонар. І, як потым аказалася, школа жыцця.

— Стаўшы партыйным работнікам, — расказвае Ціхан Іванавіч, — я навучыўся асэнсоўваць жыццёвыя з'явы. Па-явілася адчуванне перспектывы ва ўсім, што мы тады рабілі, а брацца даводзілася за даволі праблемныя пытанні. Як вырашаць іх, як паводзіць сябе — вучыўся ў старэйшых таварышаў. Зразумей, што заўсёды трэба быць смелым і шчырым, ла-партыйнаму прынцыповым. Некалькі разоў пачаў складвацца ў мяне вопыт кіраўніка...

Неўзабаве гэты вопыт даў падставу накіраваць маладога камуніста на больш самастойную работу — у калгас, дзе яго выбралі намеснікам старшыні і сакратаром партыйнай арганізацыі, а крыху пазней, у іншай гаспадарцы — старшынёй праўлення.

Не стаяла жыццё на месцы

— мяняліся і асабістыя крытэрыі. Ціхан Місун, які некалі збіраўся стаць педагогам, паступае завочна вучыцца ў сельскагаспадарчы інстытут. У калгасе ён спазнаў усю складанасць працы селяніна. Прышло больш глыбокае разуменне праблем тагачаснага вясковага жыцця, і нарадзілася неадольнае жаданне вырашаць іх, ва ўсім разабрацца, дапамагчы людзям. Быў гэта 1965 год, перыяд пасля сакавіцкага Пленума ЦК КПСС, на якім партыя прыняла дзейныя меры па далейшаму развіццю сельскай гаспадаркі. Вёска атрымала вялікую дапамогу ад дзяржавы, павысілася матэрыяльная зацікаўленасць калгаснікаў у працы. Не з лепшых была гаспадарка, дзе Місун стаў кіраўніком, але настойлівасць, умённе працаваць з людзьмі прынеслі добрыя перамены.

Зусім начаканым было для яго вылучэнне на пасаду начальніка раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі, а праз год — выбранне старшынёй райвыканкома, гэта значыць кіраўніком Савецкай улады ў раёне.

Яшчэ шырай стала кола пытанняў, якімі даялася займацца. Уласна кажучы, не сваіх пытанняў не засталася. У кожнай установе можна было сустрэць старшыню райвыканкома. Ён умеў пагутарыць з педагогам і медыкам, будаўніком і загадчыкам клуба. Мог растлумачыць і дапамагчы, а здаралася — паспачуваць ці суцешыць, калі іншага нельга было зрабіць.

У адным выданні мне даялося прачытаць: «Вопытнымі, умелымі кіраўнікамі не нараджаюцца. Іх трэба клапаціваць, вихоўваць, правяраць іх магчымасці, здольнасці на практычных справах, пераходзячы, як раіў Ленін, ад менш складаных задач да больш цяжкіх і адказных. Вось, напрыклад...» І далей называлася імя Ціхана Місуну. Але ўжо як першага сакратара Астравецкага райкома партыі.

***

На гэтай пасадзе ён пяць гадоў.

Здавалася б, усё вельмі проста: ведаеш раён, людзей, і людзі цябе — працягвай, як і раней. Нельга. Ён цяпер у новай якасці — партыйны кіраўнік. Ёсць жа ў раёне Савецкая ўлада, ёсць сотні спецыялістаў — падмяняць іх ніхто не мае права. У іх свае абавязкі, у цябе свае. Давялося адвядзець ад метадаў гаспадарчага і адміністрацыйнага кіраўніцтва і глыбей асвойваць стыль партыйнай работы. А ён у тым, каб усе справы вырашаць праз людзей. Трэба ведаць, хто на што здольны, своечасова заўважыць і падтрымаць добрае ў чалавеку і асудзіць заганае, спалучаць чужасць і ўважлівасць з патрабавальна-

сцю, быць бескампрамісным, калі сутыкаешся з нядобра сумленнасцю. Гады карпатлівай працы далі Ціхану Місуну такі вопыт, аб чым ён, дарэчы, не так даўно расказаў у газеце «Правда» — органе ЦК КПСС.

Калі б нашы замежныя суайчыннікі маглі сустрэцца з Ціханам Іванавічам, у іх, напэўна, было б да яго нямала такіх пытанняў, якія мы, савецкія людзі, не задаем, бо лічым недарэчнымі або загадзя ведаем, які будзе адказ. Але я на нейкі час уявіў сябе ў іншай ролі і спытаў...

Ціхан Іванавіч не ўстрымаўся, каб не рассямяяцца:

— Ну што ж? — згадзіўся ён. — Калі гэта некага можа цікавіць, то калі ласка... Сваю кар'еру лічу звычайнай з'явай — кіраўнікамі майго рангу і намнога вышэй у Беларусі становіцца шмат вясковых хлопцаў і дзяўчат. Плаціць за новыя пасады мне нікому нічога не даводзілася, бо ў нас так не робіцца. Жыву ў звычайным доме з трох пакояў, які належыць райкамунгасу. Жонка, Галіна Іосіфаўна, мае прафесію настаўніцы — мы з ёй у адзін год завочна інстытуты закончылі, працуе ў раённым агенстве «Саюздруку». Дачка Ліля замужам у Мінску, працуе і вучыцца завочна ў інстытуце. Сын Вадзім у 1982 годзе закончыць сярэднюю школу і хоча абраць сабе прафесію інжынера-механіка.

...У партыю я ўступіў, будучы цвёрда перакананым у жыццёвасці ідэй марксізму-ленінізму. Гэта перадаў мне бацька, хоць я быў малы, калі яго ўжо не стала. Бацька з'яўляўся членам КПЗБ, шмат гадоў адседзеў у турмах, не мінуў і слаўтай Картуз-Бярозы, таму і сканаў у маладым веку. Няма ў жывых і маці. Брат Юзік працуе механікам у калгасе, жыве ў сваёй вёсцы. Я ўзнагароджаны трыма ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга. З'яўляюся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР.

...Ці могуць мяне не выбраць сакратаром райкома партыі і што я тады буду рабіць? Вядома, могуць не выбраць, калі так палічаць мае таварышы-камуністы. А беспрацоўным не застануся — у мяне дыплом эканаміста, спецыяльнасць патрэбная.

***

Закончыўся рабочы дзень. Апусцелі кабінеты райкома, сціхла ў калідорах. Быў канец тыдня. Ціхан Іванавіч прызнаўся:

— Збіраюся ў лазню. Люблю папарыцца з бярозавым вёнічкам!

І яшчэ ўспомніў: жонка прасіла скасіць траву ў агародзе, пад яблынямі, касу дастаць трэба. Але гэта ўжо заўтра...

Мікола ВАСІЛЕЎСкі.

ВЫЛЕЧВАЕ ПРАМЕНЬ

Вядомаму вучонаму-фізіку даялася легчы ў бальніцу: дабраякасная пухліна на твары. Урачы зрабілі вывад — аперацыйнае ўмяшанне выключаецца. Іншыя ж сродкі лячэння не дапамагалі. Загадчык аддзялення траўматалогіі шостага клінічнага бальніцы Мінска М. Сердзючэнка прапанаваў: «Паспрабуйце лячыць лазерам». Пацыент ведаў, што такое лазеры, ведаў магчымасці гэтых прыбораў — сам стварае іх. У свой час даваў згоду выкарыстаць лазеры ў медыцыне. Тады і не думаў, што неўзабаве самому даядзецца сустрэцца з лазерным промнем не ў якасці творцы яго, а ў ролі хворага.

Пасля чатырох сеансаў лазернай тэрапіі нагнаенне спынілася. На чатырнашаты дзень фізік выпісаўся з бальніцы.

Лазеры з'явіліся ў шостага бальніцы не зусім звычайна. Некалькі вечарам Сердзючэнка

выйшаў пагуляць на вуліцу і сустрэў суседа па дому — навуковага супрацоўніка Інстытута фізікі Акадэміі навук БССР С. Бацішча. Разгаварыліся. Сусед спытаў: «Чаму б вам не паспрабаваць лячыць лазерам?»

— А дзе мы яго возьмем? У магазіне такі прыбор не купіш, — пажартаваў Сердзючэнка.

— Калі хочаце, я парэжыў у сваім калектыве...

Параўся. Супрацоўнікі Інстытута фізікі ідэю падтрымалі. Яны і заманціравалі ў бальніцы лазеры. Прафесары Мінскага медыцынскага інстытута А. Крук і М. Сердзючэнка грунтоўна ўзяліся за літаратуру аб выкарыстанні лазераў у лячэбных мэтах. Вывучалі вопыт медыкаў Масквы, Саратава, Львова, Казані. Пасля гэтага ўсе смялей сталі прымяняць лазеры прамеж у ролі ўрача шырокага профілю.

І. НОВІКАЎ.

Расшыраецца Гомельскі завод сельскагаспадарчага машынабудавання. Сёлета прадпрыемства атрымае трыццаць тысяч квадратных метраў новых вытворчых плошчаў. На частцы з іх завяршаецца мантаж і наладка самага сучаснага абсталявання. Разам з заводскімі спецыялістамі яго манціруюць і іх калегі з Венгрыі. Прадпрыемствы гэтай краіны паставілі для «Гомсельмаша» падаясную канвеерную сістэму і рэлеіную аўтаматыку афарбавачнага цэха.

У гэтай пяцігодцы будуць створаны магчымасці для выпуску штогод дваццаці тысяч самаходных кормаўборачных камбайнаў КСК-100 і такой жа колькасці уніфікаваных з імі прычэпных камбайнаў КПКУ-75. Камбайнабудуўнікі ствараюць мадыфікацыі машын для работы ў розных зонах краіны. Заводскія канструктары зменшылі вагу КСК-100 на дзвеце кілаграмаў, стварылі новыя варыянты камбайна. Сёлета будзе выпушчана першая прамысловая партыя камбайнаў КСК-100А-1 павышанай праходнасці для работы на пераўзлігнутых землях і тарфяніках. Выраблены доследныя ўзоры мадэрнізаванага КСК-100-Сож, абсталяванага аўтаматычнай сістэмай кіравання. Намечаны выпуск кормаўборачных камбайнаў новага пакалення з поўнасцю гідрафі-

каваным прывадам рабочых органаў і рухавіком магчымасцю 250 конскіх сіл.

НА ЗДЫМКАХ: новы кормаўборачны камбайн павышанай праходнасці КСК-100А-1; начальнік афарбавачнага цэха завода Фёдар САУЧАНКА (злева), венгерскія інжынеры Юзеф НАДЗЬ і Габар БАНФЕЛЬДЗІ, старшы прараб «Гомельпрамбуда» Якаў КОРАНЬ і венгерскі інжынер-механік Ласла НЬЮЛ; слесар-мантажнік Сяргей ГАПАНЕНКА.

Фота Г. СЯМЕНАВА і І. ЮДАША.

зрабіць так, каб гітлераўцы з першага ж дня адчулі, што ім тут не будзе спакою ні днём, ні ноччу.

Гісторыя барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі захавала памяць аб гераізме аццябрскіх партызан на чале з легендарным Бумажковым. Народныя месціцы нападлі на ворага з засад, узрывалі масты, склады з боепрыпасамі. Вядомы камандзір беларускіх партызан, пасля вайны Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Васіль Казлоў у сваёй кнізе «Верны да канца» расказвае пра такі эпізод. У ліпені 1941 года ён разам з таварышам быў накіраваны для арганізацыі барацьбы ў тыле ворага. Шлях ляжаў праз Аццябрскі раён. Казлоў ужо чуў пра атрад Бумажкова, і яму вельмі хацелася сустрэцца з камандзірам. Але мясцовыя жыхары, да якіх ён звярнуўся з просьбай дапамагчы арганізаваць сустрэчу, толькі паіскалі плячыма. Атрад, маўляў, не ся-

дзіць на месцы. Зусім нядаўна бумажкоўцы знішчылі пятнаццаць варожых танкаў і многа жывой сілы ворага...

Пад кіраўніцтвам Бумажкова партызаны разграмілі штаб гітлераўскай дывізіі ў вёсцы Воземля і захпілі важныя дакументы.

Гераічная барацьба аццябрскіх партызан натхняла народных месціцаў і з іншых раёнаў. У жніўні 1941 года ў партызан-бумажкоўцаў па заданню ЦК Кампартыі Беларусі пабываў першы сакратар ЦК камсамола рэспублікі Міхаіл Зімянін (цяпер сакратар ЦК КПСС). У дакладной на імя Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі ён даў высокую ацэнку дзейнасці атрада Бумажкова. Ставіў яго ў прыклад іншым.

У другой палове жніўня 1941 года Бумажкова накіравалі ў дзеючую армію, у кавалерыйскую частку. Якраз у тых дні (18 жніўня) у газеце «Правда» быў надрукаваны артыкул Героя Савецкага

Саюза Бумажкова «Наш партызанскі атрад», у якім камандзір расказаў аб гераічнай барацьбе народных месціцаў. Байцы-кавалерысты былі вельмі рады, што да іх прыйшоў такі адважны камандзір...

Многа франтавых дарог прайшоў з баямі Бумажкоў-кавалерыст. Граміў ворага ў Беларусі, на Украіне. Заўсёды вызначаўся выключнай адвагай і смеласцю. Уласным прыкладам натхняў байцоў на барацьбу з фашыстамі. У адным з баёў на Палтаўшчыне Бумажкоў загінуў. Наш народ свята ўшаноўвае памяць першага партызана — Героя Савецкага Саюза, вернага сына Радзімы Ціхана Бумажкова. Яго імем названы вуліцы, калгас, чыгуначная станцыя. У музеях рэспублікі захоўваюцца дакументы аб гераічнай барацьбе Бумажкова і яго палчнікаў.

Рыгор ПАСТРОН.

на зямлі бацькоў

ВЕРУ ТАМУ, ШТО БАЧУ

3 Пятром Каралёвым мы пазнаёмліся летась. З таго часу ён пісаў у рэдакцыю пісьмы і амаль у кожным паведамляў, што зноў збіраецца наведаць Мінск. Зусім нядаўна наш зямляк пазваніў нам з гасцініцы «Юбілейная» і сказаў, што хоча прыехаць у «Голас Радзімы». Сустрэча была прыемнай. І здавалася, нібы мы працягвалі гутарку з таго, на чым спыніліся ў мінулы раз.

— Памятаеце, — павітаўшыся, засмяяўся Каралёў, — я гаварыў вам тады, што на наступны год абавязкова прыеду, і прыехаў. Паміж людзьмі кантакты неабходны, іх трэба падтрымліваць. А я і так многа часу змарнаваў. Трыццаць восем гадоў баяўся ехаць на Радзіму. Не магу дараваць сабе такога глупства, хаця разумею, чаму так адбываецца. Звычайнаму чалавеку часам цяжка зразумець, што да чаго, а буржуазная прапаганда тлумачыць з'яву так, як выгадна тым, чые інтарэсы яна абараняе. У тым, што ў нас было ўведзена эм-

барга на продаж збожжа Савецкаму Саюзу, вінаваты ўрад, а злосць некаторых фермераў была скіравана супраць вашай краіны.

Многа часу прайшло, пакуль Пётр Каралёў навучыўся адрозніваць белое ад чорнага, праўду ад хлусні. Як і ў мінулы раз, наш зямляк, прыехаўшы ў Еўропу, падарожнічаў па гарадах Савецкага Саюза. Праўда, быў у яго спачатку намер наведаць сваякоў і ў Польшчы, але потым ён перадумаў.

— Не падабаецца мне тое, што цяпер там адбываецца, — растлумачыў змену свайго рашэння Каралёў. — Прафсаюзы больш клапацяцца аб уласным прэстыжы, чым аб тым, як бы дапамагчы рабочым. Я не думаю, што палякі паступаюць правільна. Можна, калі ічым разам заеду туды.

На Радзіму, як высветлілася, Пётр Каралёў мае намер прыехаць яшчэ неаднойчы. Быццам наганяючы ўпушчанае, імкнецца ён да новых сустрэч

з людзьмі, з мілай сэрцу зямлёй, хоча ведаць, як і чым яна жыве. Яго цікавіць літаральна ўсё: як мы харчваемся, на чым спім, як апранаемся, ці любім і шануем прыроду. Пётр Каралёў адначасна «больш устойлівае маральнае жыццё» нашых людзей у параўнанні з Канадай. Спадаліся яму сціплыя прыгожыя беларускія жанчыны, высокія, стройныя мужчыны. Усе яны добра, па модзе апрануты. Пахадзіўшы па магазінах, госьць знайшоў, што ў нас танныя прадукты харчавання.

— Па маіх густах я мог бы пражыць на тры рублі ў тыдзень. — Крышку здзівіў мяне сваімі падлікамі госьць. — Я люблю хлеб, мёд, малако, рыбу, гародніну. Усё гэта я купляў у магазінах і траціў зусім нямнога, — працягваў Пётр Каралёў. — Я для сябе вырашыў, што спакойна мог бы тут жыць, працаваць і заробленага мне хапаць на ўсё.

Расказаў госьць наш і пра тое, што чалавек ён веруючы, а та-

му ўсе пытанні, звязаныя з рэлігіяй, маюць для яго асаблівы сэнс, выклікаюць зацікаўленасць. Але і тут ён да ўсяго хоча дайсці сам, вывады робіць з уласных назіранняў.

— Я не заўважыў, каб у Савецкім Саюзе ўшчамлялі правы веруючых, забаранялі малітвы, перашкаджалі адпраўляць рэлігійныя абрады, — разважае Пётр Каралёў.

За тыя два разы, што наш зямляк наведаў Савецкі Саюз, ён меў магчымасць, па яго ж словах, сустрэцца і гутарыць з рознымі людзьмі. У Калініне ён размаўляў з маладой дзяўчынай, якая, уступаючы ў шлюб, збіралася вянчацца ў царкве. У Мінску Пётр Каралёў прысутнічаў у саборы на нядзельным богаслужэнні. Маліліся ў асноўным старыя, хаця былі там і маладзейшыя, бачыў, як бацькі прынеслі хрысціць малага.

— Пакуль усё, што я бачу на Радзіме, мне падабаецца, — сказаў на развітанне Каралёў, — але я хачу ведаць яшчэ больш. Таму спадзяюся, што сустрэча наша не апошняя. Я абавязкова прыеду зноў.

Дзіяна ЧАРКАСАВА.

у Беларускам таварыстве «Радзіма»

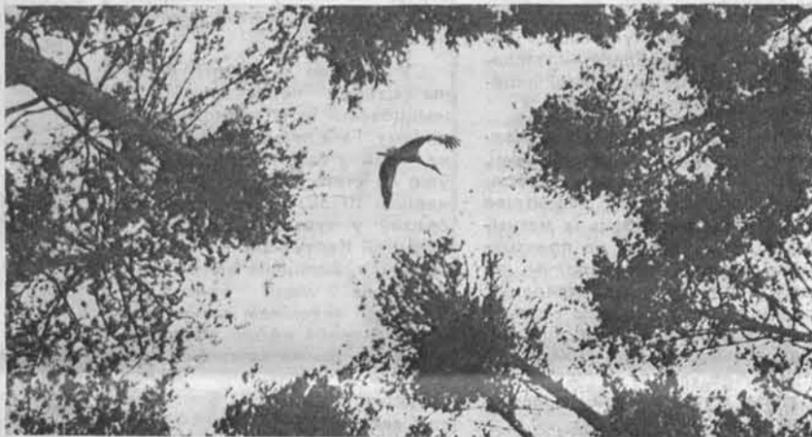
МІР ПАТРЭБЕН, КАБ СЯБРАВАЦЬ

Пачалі работу курсы беларускай культуры, гісторыі і мовы для нашых замежных суайчыннікаў. На іх прыехалі члены патрыятычных арганізацый з Аўстрыі і Бельгіі. На працягу амаль трох тыдняў яны будуць слухаць лекцыі ў Рэспубліканскім інстытуце павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры, наведаць музеі і прадпрыемствы, знаёміцца з жыццём Беларусі.

5 ліпеня ў Беларускам таварыстве «Радзіма» адбыўся прыём. Госьці падыліся першымі ўражаннямі ад знаходжання ў Мінску, які ведалі раней толькі па расказах родных і знаёмых. У першую чаргу ўсе дружна адзначылі гасціннасць гараджан, іх шчырыя і добразычлівыя адносіны да прыездных. У музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны суайчынніцы не маглі стрымаць слёз: у маладосці яны зведалі на сабе фашысцкую няволю, прыніжэнні, жахі канцлагераў. «Гэта не павінна паўтарыцца! Людзям планеты патрэбен мір, каб сябраваць, мець дзелавыя кантакты, абменьвацца набыткамі культуры, спакойна гадаваць дзяцей і ўнукаў», — такой была іх агульная думка.

Госьці ўхвалілі арганізацыю курсаў, адзначылі, што заняткі праходзяць вельмі цікава, з карысцю, яны даведваюцца шмат новага, паглыбляюць свае ранейшыя ўяўленні пра тыя ці іншыя правы савецкай рэчаіснасці.

Лекцыі чытаюцца высокакваліфікаванымі спецыялістамі, суправаджаюцца дэманстрацыйнымі фільмамі, ні адно пытанне зямлякоў не застаецца без адказу. Заняткі вядуцца штодня да абеды, а потым ідзе культурная праграма. Госьці ўжо наведалі Раўбічы, дзе агледзелі музей народнага мастацтва і спартыўны комплекс, азнаёміліся са слаўтацямі беларускай сталіцы.

...Лес шуміць. Магутныя залацістыя сосны, пагойдваючы кронамі, вялі сваю спрадвечную нетаропкую размову. Ранішняе паветра, не паспеўшае астыць за кароткую летнюю ноч, было настаноена на цудоўных пахах траў і хвоі. Ляснічaya Ніна Крыцкая, пакінуўшы машыну на адной з прасек, упэўнена накіравалася ў глыб лесу. Трэба было даць заданне леснікам Лятчанскага ўчастка на санітарную высечку лесу. Па дарозе зазірнула на месца мінулагадня ляснога пажару, узнікшага па віне дзяцей. І толькі тэрмінова прынятыя меры прадухілілі тады вялікую бяду. З задавальненнем адзначыла, што на абпаленай зямлі зазеленелі маладыя парасткі.

Кожная сцяжынка, кожнае дрэва ў гэтых лясах знаёмы Ніне Канстанцінаўне. Дваццаць восем гадоў таму назад пасля заканчэння Полацкага ляснога тэхнікума прыехала яна ў Лосвідскае лясніцтва, што паблізу Віцебска. Выйшла замуж за Уладзіміра Крыцкага, з якім разам вучылася. Так пачалася сям'я лесаводаў.

Нялёгка праца — расціць лес. Гэта толькі збоку здаецца, што лес расце сам. А ён жа часта хварэе, і трэба своєчасова лячыць хворыя дрэвы. Неабходна па-гаспадарску сачыць за яго жыццём: высякаць у гушчарах малакаштоўныя пароды і ствараць спрыяльныя ўмовы для росту астатніх дрэў. Трэба паклапаціцца і аб будучыні лесу — пасадзіць на месцы высечаных вырашчаныя ў гадавальніках саджанцы.

Пад апекай Ніны Канстанцінаўны ў Лосвідскім лясніцтве знаходзіцца звыш дзевяці тысяч гектараў лесу. І цяжка было б ёй, калі б не дапамога вопытных леснікоў, ветэранаў лясной гаспадаркі Фёдара Лазоўскага, Віктара Анісімава, Анастасіі Жукавай і многіх іншых. Гэта іх намаганнямі пасаджаны сотні гектараў дрэў, дагледжаны цудоўныя сасновыя масівы вакол санаторыя «Лётцы», абсталяваны для адпачынку сонечныя палыны на беразе празрыстага і багатага рыбай возера Лосвіда.

Кожны хацеў бы бачыць у сваіх дзецях не толькі працяг роду, але і працяг сваёй справы. Ніна Канстанцінаўна і Уладзімір Фёдаравіч змаглі прывіць вялікую любоў да лесу і сваёй даччы Наташы. Яна вучылася ў школе, працавала ў школьным лясніцтве пры Даўжанскай сярэдняй школе, вучылася на лесагаспадарчым факультэце Беларускага тэхналагічнага інстытута і вярнулася ў родныя лосвідскія лясы. Ды і прыехала яна не адна, а са сваім аднакурснікам і мужам Васілём Кручановым.

Чалавек, як і дрэва, моцны сваімі каранямі. Моцныя карані ў сям'і Крыцкіх, чыё жыццё назаўсёды звязана з лесам.

Я. КАЗЮЛЯ.

НА ЗДЫМКАХ: лесаводы КРЫЦКІЯ—Уладзімір Фёдаравіч, Наташа і Ніна Канстанцінаўна; у Лосвідскім лесе.

Фота аўтара.

ЭТА НЕЗАБЫВАЕМАЯ ОЛИМПИАДА

Мы яшчэ не раз вспомним о двух неделях жаркого (в прямом и переносном смысле) московского лета 1980 года. За Олимпиадой следил весь мир, она подарила нам новые имена и рекорды, незабываемые встречи. Каждый, кому посчастливилось быть в те дни на спортивных аренах, запомнил что-то свое, в душу запалили какие-то неповторимые мгновения. Сегодня своими впечатлениями с читателями «Голаса Радзімы» делится Людмила БРАТАШ, представлявшая Белоруссию в группе награждения. Она вручала олимпийские награды победителям.

ЛУЖНИКИ. Здесь, в чаше стадиона имени Ленина, горел олимпийский огонь и царствовала в те дни легкая атлетика. Журналисты назвали их «летающими по тортану». По-моему,

точнее не скажешь. Бег Людмила Кондратьевой, Мариты Кох, Пьетро Меннеа, Себастьяна Коэ... Разве можно охарактеризовать иначе?

Финал прыгунов в высоту. На трибунах, отведенных для участников, появились зелено-бело-красные флаги. Это итальянские спортсмены, не занятые в соревнованиях, пришли смотреть на Симеони. Рекордсменку мира в последнее время упрекали в отсутствии воли. Но она была для них «несравненной Сарой», они верили в нее.

Мы поинтересовались, откуда появились флаги. Ведь итальянские спортсмены были лишены своим правительством права выступать под государственным флагом, и в честь победителей-итальянцев звучал не государственный гимн, а олимпийский. Ребята рассказали, что утром они были в одном из универмагов Москвы, где обратились к директо-

ру, и он с продавцами помог подобрать ткани, чтобы сшить итальянские национальные флаги...

В этот вечер Сара Симеони не обманула ожиданий своих болельщиков. Она была олимпийским бойцом. И хотя выдержала один раз изменила ей, но только после того, как была покорена последняя высота. Сара не смогла сдержать слез. Это были слезы олимпийской чемпионки.

Помните прыжки советских спортсменов Яка Уудмяэ и Виктора Санеева? Драматический поединок между Молодостью и Зрелостью. Был еще «резиновый бразилец» Жоао Карлос де Оливейра, имя которого произносили с благоговением. Но он так и не выдержал конкуренции с советским прыгуном. Спор же за олимпийский трон решился в пользу Молодости. Огромная толпа болельщиков поджидала победителя у выхода со стадио-

на. Эстонец Яак Уудмяэ застенчиво улыбнулся, поднял вверх руки, словно хотел всех разом обнять. В Олимпийскую деревню он возвращался лидером среди прыгунов в тройном прыжке. Так неожиданно Олимпиада меняла авторитеты...

ДВОРЕЦ СПОРТА. Пройдя по тенистым аллеям Лужников, мы попали на гимнастический бал. На бревне черноглазая девушка Наташа Шапошникова. Воспитанница известного тренера Владислава Растоцкого, который сейчас тоже где-то рядом. Но весь зал и телекамеры смотрят только на нее. Наташа вдохновенно исполняет свою композицию.

А вот гордо поднимается на помост румынская гимнастка Надя Комэнечи. Ее вольные упражнения принесут ей олимпийское «золото».

Маленькая Макси Гнауэ из ГДР исполняет на брусках головокружительные трюки. Ее

тоже в этот вечер ждут награды.

А в проходах возле помоста мелькают хвостики и косички. Гимнастки, готовясь к своему выходу на помост, выполняют для разминки сальто и рондэты. Гимнастический бал продолжается...

Мы вышли из Дворца спорта, когда стали известны королевы бала. Неожиданно пошел дождь, такой редкий гость в эти жаркие дни. Под нашими шестцветными олимпийскими зонтиками собралась небольшая интернациональная компания. Мы обменивались мнениями на тут же родившемся «олимпийском языке»: «Браво, Лена Давыдова!», «Браво, Олимпиада!» Это было понятно всем!

СПОРТКОМПЛЕКС ЦСКА. И вот бело-зеленый автобус везет нас на Ленинградский проспект, где в залах Центрального спортивного клуба

ЗАБЕСПЯЧЭННЕ МІРУ—ВЫШЭЙШАЯ МЭТА ЗНЕСНЯЙ ПАЛІТЫКІ СССР

ПАВАЖАНЬІ ЧЫТАЧЫ!

22 чэрвеня споўнілася 40 гадоў з пачатку Вялікай Айчыннай вайны Савецкага Саюза супраць гітлераўскай Германіі. Усе вы ведаеце, колькі гора, цяжкіх страт прынесла яна нашаму народу. Дваццаць мільёнаў савецкіх людзей аддалі свае жыцці за вызваленне нашай Радзімы, народаў Еўропы ад фашысцкай чумы. Памяць аб іх будучы святая захоўваецца ўсе пакаленні нашага народа. Мы добра ведаем, што такое вайна, чым можа яна пагражаць усяму чалавецтву. З першых дзён Савецкай улады ўрад нашай краіны паслядоўна і няўхільна праводзіць ленынскую міралюбіваю знешнюю палітыку. Гэты курс быў яшчэ раз пацверджаны на прайшоўшым сёлета XXVI з'ездзе Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

«Забеспячэнне міру было, ёсць і застаецца вышэйшай мэтай знешняй палітыкі Савецкай дзяржавы», — заявіў Вярхоўны Савет нашай краіны ў сваім звароце да парламентаў і народаў свету, прынятым у сувязі з 40-годдзем нападу гітлераўскага фашызму на нашу Радзіму.

З'езд адбыўся ў перыяд вялікіх зрухаў і перамен у міжнародных адносінах, барацьбы двух курсаў, якая ўсё больш узмацаецца на міжнароднай арэне: курса на прадухіленне ядзернай вайны, умацаванне працэсу разрадкаў і супрацоўніцтва паміж дзяржавамі з розным грамадскім ладам і курса, накіраванага на ўзмацненне канфрантацыі, фарсіраванне гонкі ўзбраенняў, умяшанне ва ўнутраныя справы народаў, якія змагаюцца за сваю свабоду і незалежнасць.

У справаздачным дакладзе ЦК КПСС з'езду гаварылася, што жыццё патрабуе пільнага супрацоўніцтва ўсіх дзяржаў у імя вырашэння мірных, канструктыўных задач, што стаяць перад кожным народам і ўсім чалавецтвам.

Генеральны сакратар ЦК КПСС Л. І. Брежнёў выказаў на з'ездзе новыя ўсеабадымныя мірныя ініцыятывы, якія вызначаюцца сапраўдным клопатам аб міры, прапановамі эфектыўных шляхаў вырашэння складаных міжнародных праблем. Аб'ядноўвае іх адна мэта — зрабіць усё магчымае, каб вывесці народы з-пад пагрозы ядзернай вайны. Новыя ініцыятывы датычаць як ракетна-ядзернай, так і звычайных тыпаў зброі. Яны закранаюць становішча і ў Еўропе, і на Блізкім, Сярэднім і Далёкім Усходзе. У іх гутарка ідзе аб мерах як палітычнага, так і ваеннага характару. Яны — арганічны працяг і развіццё Праграмы міру ў дастасаванні да найбольш пякурых, актуальных праблем міжнароднага жыцця. Гэтыя новыя мірныя ініцыятывы Савецкай дзяржа-

вы прыцягнулі пільную ўвагу прагрэсіўнай грамадскасці ўсёй планеты. Але, на жаль, правячыя колы некаторых заходніх краін застаюцца абыякавымі да заклікаў нашай краіны, да голасу розуму. Там працягваецца злосная антысавецкая, антыкамуністычная кампанія. Мэта яе арганізатараў — апраўдаць у вачах сваіх народаў і сусветнай грамадскасці палітыку зрыву працэсу разрадкаў, гонкі ўзбраенняў, умяшання ва ўнутраныя справы незалежных суверэнных дзяржаў. Гэта ставіць пад пагрозу адносіны давер'я і супрацоўніцтва паміж краінамі, стварае за гадзі разрадкаў. Узнікла небяспека вяртання свету да часоў «халоднай вайны».

Мы не сумняваемся, дарагія чытачы, што пытанне захавання міру на нашай планеце, забеспячэнне шчаслівага будучага нашым дзецям хвалюе і вас. Сёння мы хочам папрасіць вас выказаць сваю думку па наступных пытаннях:

1. Як каменціруе новыя мірныя ініцыятывы Савецкага Саюза, вылучаныя на XXVI з'ездзе КПСС, прэса той краіны, дзе вы жывяце?

2. Ці азнаёмліліся вы са Зваротам Вярхоўнага Савета СССР да парламентаў і народаў свету? Вашы асабістыя адносіны да Звароту?

3. Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брежнёў выказаў прапанову аб стварэнні «аўтарытэтнага міжнароднага камітэта», які паказаў бы жыццёвую неабходнасць прадухілення ядзернай катастрофы. Хто, на вашу думку, павінен арганізаваць такі камітэт? Што трэба зрабіць для таго, каб яго работа была найбольш эфектыўнай?

4. Завадатары НАТО заявляюць, што размяшчэнне ў краінах Заходняй Еўропы новых амерыканскіх ядзерных ракет сярэдняга радыуса дзеяння будзе садейнічаць умацаванню міру ў Еўропе і іншых частках планеты. Ці згодныя з гэтым рашэннем грамадзяне краіны, дзе вы жывяце?

5. Ці верыце вы ў міф аб «савецкай ваеннай пагрозе»? З якой мэтай, на вашу думку, гэты міф створаны і мусіруецца заходняй прапагандай?

6. Якія сумесныя меры могуць прыняць народы і ўрады дзяржаў нашай планеты, каб назаўсёды забяспечыць трывалы і надзейны мір?

Думаем, што вы знойдзеце час, каб падзяліцца з намі думкамі па закранутых пытаннях.

Загадзя дзякуем вам.

**РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ
ГАЗЕТЫ «ГОЛАС РАДЗІМЫ».**

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

22 июня исполнилось 40 лет с начала Великой Отечественной войны Советского Союза против гитлеровской Германии. Все вы знаете, сколько горя, тяжелых утрат принесла она нашему народу. Двадцать миллионов советских людей отдали свои жизни за освобождение нашей Родины, народов Европы от фашистской чумы. Память о них будут свято хранить все поколения нашего народа. Мы хорошо знаем, что такое война, чем может она грозить всему человечеству. С первых дней Советской власти правительство нашей страны последовательно и неуклонно проводит ленинскую миролюбивую внешнюю политику. Этот курс был еще раз подтвержден на состоявшемся в нынешнем году XXVI съезде Коммунистической партии Советского Союза.

«Обеспечение мира было, есть и остается высшей целью внешней политики Советского государства», — заявил Верховный Совет нашей державы в своем обращении к парламентам и народам мира, принятом в связи с 40-летием нападения гитлеровского фашизма на нашу Родину.

Съезд состоялся в период больших сдвигов и перемен в международных отношениях, усиливающейся борьбы двух курсов на международной арене: курса на предотвращение ядерной войны, упрочение процесса разрядки и сотрудничества между государствами с различным общественным строем и курса, направленного на усиление конфронтации, форсирование гонки вооружений, вмешательство во внутренние дела народов, борющихся за свою свободу и независимость.

В Отчетном докладе ЦК КПСС съезду говорилось, что жизнь требует плодотворного сотрудничества всех государств во имя решения мирных, конструктивных задач, стоящих перед каждым народом и всем человечеством.

Генеральный секретарь ЦК КПСС Л. И. Брежнев изложил на съезде новые всеобъемлющие мирные инициативы, отличающиеся подлинной заботой о мире, предлагающие эффективные пути решения сложнейших международных проблем. Объединяет их одна цель — сделать все возможное, чтобы вывести народы из-под угрозы ядерной войны. Новые инициативы касаются как ракетно-ядерного, так и обычных типов оружия. Они затрагивают положение и в Европе, и на Ближнем, Среднем и Дальнем Востоке. В них речь идет о мерах как политического, так и военного характера. Они — органическое продолжение и развитие Программы мира применительно к наиболее жгучим, актуальным проблемам международной жизни. Эти но-

вые мирные инициативы Советского государства привлекли пристальное внимание прогрессивной общественности всей планеты. Но, к сожалению, правящие круги некоторых западных стран остаются безучастными к призывам нашей страны, к голосу разума. Там продолжается злобная антисоветская, антикоммунистическая кампания. Цель ее организаторов — оправдать в глазах своих народов и мировой общественности политику срыва процесса разрядки, гонки вооружения, вмешательства во внутренние дела независимых суверенных государств. Это ставит под угрозу отношения доверия и сотрудничества между странами, созданные за годы разрядки. Возникла опасность возвращения мира к временам «холодной войны».

Мы не сомневаемся, дорогие читатели, что вопрос сохранения мира на нашей планете, обеспечение счастливого будущего нашим детям волнует и вас. Сегодня мы хотим попросить вас высказать свое мнение по следующим вопросам:

1. Как отзывается о новых мирных инициативах Советского Союза, выдвинутых на XXVI съезде КПСС, пресса той страны, где вы проживаете?

2. Ознакомились ли вы с Обращением Верховного Совета СССР к парламентам и народам мира? Ваше личное отношение к Обращению?

3. Генеральный секретарь ЦК КПСС, Председатель Президиума Верховного Совета СССР Л. И. Брежнев высказал предложение о создании «авторитетного международного комитета», который показал бы жизненную необходимость предотвращения ядерной катастрофы. Кто, по вашему мнению, должен организовать такой комитет? Что нужно сделать для того, чтобы его работа была наиболее эффективной?

4. Главарь НАТО заявляют, что размещение в странах Западной Европы новых американских ядерных ракет среднего радиуса действия будет способствовать укреплению мира в Европе и других частях планеты. Согласны ли с этим решением граждане страны, где вы проживаете?

5. Верите ли вы в миф о «советской военной угрозе»? С какой целью, по вашему мнению, этот миф создан и муссируется западной пропагандой?

6. Какие совместные меры могут предпринять народы и правительства государств нашей планеты, чтобы навсегда обеспечить прочный и надежный мир?

Думаем, что вы найдете время, чтобы поделиться с нами мыслями по затронутым вопросам. Заранее вас благодарим.

**РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
ГАЗЕТЫ «ГОЛАС РАДЗІМЫ».**

Советской Армии идут поединки по борьбе и фехтованию. Советские борцы озорили Олимпиаду фейерверком побед. Братья Белоглазовы, Матэ, Андиев, Колчинский, Сериков, Благодзе... стояли на пьедестале почета. Торжественно звучал гимн Советского Союза. Особенные мгновения!.. Подчеркнуто гордыми были греческие судьи. Стилианос Мигиакис первым из греческих борцов стал олимпийским чемпионом.

А в соседнем зале выясняли отношения фехтовальщики. Примером спортивного благородства стал финальный поединок между рапиристами Паскалем Жолио (Франция) и Владимиром Смирновым (СССР). Бой был трудным, изнурительным. Но вот Жолио заметил, что у Смирнова расстегнулась электрокуртка, и уколы, которые мог нанести советский спортсмен своему сопернику, не были бы засчитаны. Паскаль оставил бой и застегнул куртку Смирнову. Хотя в этом поединке французский спортсмен проиграл и занял в итоге вто-

рое место, его «серебро», согласитесь, надежной пробы.

Как ни высок был накал борьбы на Московской Олимпиаде, жажда победы не подавляла благородства. Дух товарищества, честного соперничества — тоже один из неофициальных рекордов Олимпиады.

СПОРТКОМПЛЕКС НА ПРОСПЕКТЕ МИРА. «Коллизеум спорта» окрестили его журналисты. Здесь были свои фавориты и свои чемпионы. Популярным был английский пловец Дункан Гудхью. Для того чтобы выиграть, он... обрил себе голову и ходил в неизменной клетчатой кепке. Где бы ни появлялся Гудхью, в тренировочном зале, баре или пресс-центре, везде вызывал улыбку своей непосредственностью. И журналисты выбрали его Мистером Турнира...

За стеклянной перегородкой в соседнем бассейне в борьбу вступили прыгуны в воду. ...Восьмой финальный прыжок соревнований на трамплине.

Лидирует минчанин Александр Портнов и готовится к последнему прыжку... В это время в плавательном бассейне болельщики из ГДР взорвались овацией, увидев блестящий финиш своей соотечественницы Рики Райниш. Портнов вздрогнул от неожиданности и привелся неудачно. Франко Каньётто, один из претендентов на победу, участник пятой Олимпиады, замахал судьям, что прыжок недействителен. Портнову разрешили вторую попытку. Она оказалась «золотой»! И такой пример спортивного благородства подарила Олимпиада.

ЛУЖНИКИ. Мы вернулись туда, откуда начинали наше путешествие. Все помнят закрытие XXII Олимпиады в Москве. Оно было тем лирическим аккордом, который передал всю теплую дружественную атмосферу Игр. Когда олимпийский мишка под грустную песенку покидал на шарах стадион имени В. И. Ленина, равнодушных не было. Плакали взрослые и дети...

То хвалісты, то спакойны, то хуткі, то павольны Нёман-прыгажун. Асабліва прывабны ён летам, калі зялёным дываном пакрываюцца берэгі, а пышныя дрэвы і кусты глядзяцца ў люстэрка вады.

Фота У. МЯЖЭВІЧА.

[Заканчэнне. Пачатак у №№ 29—31]

Абвінавачванні ў нешляхецтве балюча закралі гонар Матушэвіча — больш, чым магчыма «страта ўсяго маёнтка». Выкрыццё паклёпу стала для яго справай жыцця і смерці. І шляхціц звярнуўся са скаргай у мінскі трыбунал, дзе якраз маршалкаваў ягоны апякун Кароль Радзівіл. У ход пайшлі ўсе сродкі. Былі мабілізаваны ўсе сілы — зямныя і нябесныя. У Мінску Матушэвіч спачатку адправіў набажэнства перад чудодным абразам у кляштары базільянаў, папрасіў маліцца за яго розных дам. Потым, прызнаецца мемуарыст, «я, колькі мог, князю гетману (бацьку Кароля Радзівіла — А. М.) прыслужваўся. Напрыклад, на дзень нараджэння яго дачкі, князёўны Веранікі, якая нарадзілася з другога шлюбу і якую князь вельмі любіў, я напісаў вершы, дзе як мага стараўся падкрэсліць усе сваяцтвы Радзівілаў з каралеўскімі сем'ямі, пахваліць яго і яго сына, князя маршалка трыбунальскага». Урэшце, за два тыдні да рашаючага пасяджэння Матушэвіч пачаў аб'язджаць кватэры трыбунальскіх дэпутатаў. З'яўляўся там нават а пятай гадзіне раніцы, «да ног крыжам падаў, плакаў і так навучыўся плакаць, што як толькі, прыехаўшы да нейкага дэпутата, пачынаў гаварыць, слёзы адрэзу з вачэй сыпаліся». Услед за сябрамі лілося віно. І не дарэмна. З дваццаці трыбунальскіх дэпутатаў дзесяць падалі «рыскі» за Матушэвіча. А паколькі адзін голас быў неспраўдны (напісаны збоку), трыбунал асудзіў паклёпніцу і патрабаваў яе выдачы.

Але Чартарыскія апратэставалі рашэнне. Праўда, Гінчукову ўсё ж везлі ў Мінск, толькі ў Стоўбцах яна раптам «захаарэла» і знікла ў неведомым кірунку. Справа цягнулася доўга, патрабавала многа грошай. Памірыць абодва бакі спрабаваў сам кароль. Ды Матушэвіч па-ранейшаму настойваў, каб паклёпніцу «білі ў Брэсце каля ганебнага слупа». А Чартарыскія схавалі жанчыну ў нейкім аддаленым маёнтку. І на гэтым усё скончылася. Будучы даволі багатым і ўплывым чалавекам, маючы магутных «патронаў» і знаёмства на каралеўскім двары, Матушэвіч так і не змог дабіцца праўды і справядлівасці.

Брэсцкі каштален быў тыповым параджэннем феадальнага ладу, «залатой вольнасці». Ён сам тварыў беззаконне і сам жа стаў яго ахвярай.

ПРОСТЫЯ САСЛОЎІ

Калі судзілі шляхціца, захоўвалася хоць бачнасць законнасці: збіраўся трыбунал, галасавалі дэпутаты, пісаўся дэкрэт. У дачыненні ж да простанароддзя не было нават гэтага. Галовы тых, хто не мог пахваліцца гербамі, ляцелі сотнямі і тысячамі, асабліва ў час шляхецкіх канфедэрацый, міжусобіц. У Рэчы Паспалітай можна было (прынамсі да паставы новага сейма 1768 года) забіць селяніна, мешчаніна, купца і ў горшым выпадку заплаціць за гэта штраф, пасядзець крыху ў «вежы».

Для мемуарыстаў прыгонныя сяляне — бязлікая, аморфная маса. Паколькі тагачасная шляхта лічыла, што толькі яна прадстаўляе народ, нацыю, дзяржаву, то цікава, да селяніна і мешчаніна з'яўлялася ў яе толькі ў выключным выпадку — калі ён кагосьці забіў або яго забілі, калі з ім звязаны нейкі кур'ёз (напрыклад, у нясвіжскай галерэі Радзівілаў вісеў партрэт прыгоннага з Чучавіч, які пражыў сто сорок год). Таму жыццё «простых» саслоўяў слаба адлюстравана ў тагачаснай мемуарнай літаратуры, якая стваралася выключна шляхтай. Толькі адзін Енджэй Кітовіч збіраўся напісаць раздзел «Аб мужыцкіх звычаях», але, на

жал, абарваў яго на апісанні сялянскага адзення. У большасці ж дзённікаў і ўспамінаў гараджане, рамеснікі, купцы, прыгонныя сяляне, слугі з'яўляюцца толькі эпізодычна, незвычайна на заднім плане і аб'язкова ў сувязі і ўзаемадзеянні са шляхтай. Паміж «высакароднымі» і «негербовымі» жыццямі краіны захоўвалася значная сацыяльная дыстанцыя.

ГОРАД І ГАРАДЖАНЕ

Шляхта звысоку, пагардліва ставілася да рамёстваў і гандлю, часта адмаўляла «салсаванае» гарадское жыццё, палемічна супрацьпаставляла яго «вясковай ідыліі». Звычайны землеўласнік-дамасед ехаў у горад неахвотна, бо гэта патрабавала многа грошай. Прыехаўшы ў ваяводскі ці павято-

заць ваушы, нос і губы старой шляхцянку, якая адчыніла ў Навагрудку «тракцірню» і садейнічала там «сустрэчам». Ва «Успамінах» Матушэвіча ўжо сустракаецца тэрмін «незарэгістраваная» (г. зн. сумленая) жанчына...

У мемуарнай літаратуры XVIII стагоддзя амаль нічога не гаворыцца пра рамесніцкія цэхі, іх унутранае раслаенне, а таксама пра мануфактуры. Толькі пералічваюцца шматлікія мануфактуры — суконная, шаўковая, палатная, карункавая, карэтная і іншыя, адкрытыя А. Тызенгаўзам у Гродна, ды Андрэй Меер у сваім «Апісанні Крычаўскага графства» (гэты твор мяжуе з мемуарыстыкай) называе прадукцыю, якую пастаўлялі на рынак невялікія заводы Падняпроўя і Пасожжа. Крыху больш зве-

лучыць яго з сям'ёй. Мужчыну, паводле Тучкова, можна было «прадаць за 200 рублёў», а жанчыну ці дзяўчыну за 100, а часам і менш, тады як за сярэдняга каня плацілі 500». Матушэвіч даў для падканцлера Сапегі, які без чаргі паставіў пячатку на нейкім акце, трыццаць чырвоных злотых і расненскага селяніна.

Польская шляхецкая мемуарыстыка і псеўдамемуарыстыка XIX стагоддзя пашырала легенды аб заможным і шчаслівым жыцці беларускага селяніна ў «мінулыя залатыя часы». Такая ідэалізацыя сацыяльных адносін у былой Рэчы Паспалітай асабліва адчуваецца ў І. Ходзькі. Зборшчык ахвяраванняў, ад чыйго імя вядзецца апавяданне ва «Успамінах квестара», едзе «па краіне ўрадлівай і вясёлай. Мужыкі

Адам МАЛЬДЗІС

Сацыяльны партрэт «мінулага»

вы цэнтр, ён бавіў час у асяроддзі такой жа шляхты, а да рамеснага люду яму не было ніякай справы. Таму тагачасная мемуарыстыка дае нам толькі вельмі агульныя, сумарныя звесткі пра стан беларускіх гарадоў.

У XVIII стагоддзі, асабліва ў першай яго палавіне, гарады Рэчы Паспалітай перажывалі глыбокі ўпадок. У параўнанні з XVI стагоддзем прыкметна скарацілася насельніцтва, занялі рамесніцкія цэхі. Яны сведчаць творы мемуарнай літаратуры, мяшчане знаходзіліся ў намнога горшым становішчы, чым шляхта: яны мусілі плаціць мноства падаткаў — пагалоўнае, падымны, «гіберну» (ваенны), чопавы, паштовы, несці выдаткі на кватарунак войск, уносіць мыта пры вывазе тавараў за граніцу, не мелі права набываць зямлю і пасылаць (да 1791 года) паслоў на сейм. Фармальна горадам па-ранейшаму кіраваў магістрат — бургамістр, радцы, лаўнікі. Але фактычна ўсё залежала ад магнатаў і шляхты, ад каралеўскага староства. Яны ўмешваліся ў рашэнні магістратаў, узаемаздольны цэхавы, камандавалі, калі і дзе праводзіць кірмашы. Матушэвіч, напрыклад, скардзіўся, што раней у Расне «на святога Ільі рускага» былі добрыя кірмашы. На іх «маскоўскія купцы прывозілі футры, турэцкія з Хоціма — коней». Прыезджалі немцы з Гданска і Уроцлава. Але вольнае самавольна рашыў перанесці кірмаш у Высокае і сілай стаў заварочваць туды купцоў, якія ехалі ў Расну. Злоўжыванні шляхты (Занковіча ў Магілёве, старасты Іваноўскага ў Мінску) выклікалі ўзброенае супраціўленне мяшчан. З таго і з другога боку былі забітыя і параненыя.

Паводле мемуарных крыніц, тагачасныя беларускія гарады мелі даволі непрыкметны выгляд. Смецце з вуліц не прыбіралася, а вуліцы не брукваліся — хіба што каля ратушы і гандлёвых радоў (Магілёў, Віцебск). Рыначная плошча зарастала пустазеллем. Ваду дастаўлялі з рэчкі ваданосы і вадозы. Вуліцы афіцыйных назваў не мелі. Замест шыльдаў рамеснікі вывешвалі розныя знакі (каваль — падкову, шавец — бот, кравец — нажніцы, цырульнік — таз). Ноччу горад не асвятляўся, таму прадходжы ўзбройваліся ліхтарамі і паходзілі. Затое ўсюды адчыняліся корчмы і шынкы, у якіх цяжка было пераначаваць, але лёгка дастаць «арнецці» кватэры гарэлкі. Ну і, вядома, вакол корчмаў цікавалі зладзеі і распусніцы. Праўда, прадстаўніц «першай старажытнай прафесіі» часам жорстка каралі. Калі вершы Жавушкаму, у сярэдзіне XVIII стагоддзя падаваў Абуховіч загадаў абрэ-

стак прыводзіцца пра вочныя прыгонныя сяляне. Ф. Булгарын згадвае, што ў Русінавічах, у маёнтку Апохоўскай, стогадовай сястры яго прадзеда, была майстэрня па вышыванню дыванаў і шпалераў, у якой побач з вясковымі дзяўчатамі працавалі і шляхцянкы. На дыванах вышываліся батальныя і палаянічыя сцэны з чалавечымі фігурамі ў натуральны рост. Прадукцыя русінавіцкай мануфактуры пасылалася нават на каралеўскі двор.

У мемуарах Е. Кітовіча, М. Матушэвіча, Г. Дабрыніна, С. Тучкова эпізодычна з'яўляюцца дробныя гарадскія чыноўнікі, палестранты, якія выконвалі чарнавую работу ў судах.

Уся гэта «галота» рэкрутавалася з дробнай шляхты і мяшчанства. «Юрысты з палестранты» самі парушалі законы, не грэбавалі дробным грабжарам. Яны часта «забаўляліся», заступаючы дарогу падарожнікам, асабліва рамеснікам і купцам, «адбіраючы ад іх грошы, пояс, шапку, гадзіннік і шаблю». З «публічных жанчын» палестранты бралі штормасячную плату або патрабавалі па ведамляць, калі ў іх будзе багаты кліент. «Так, — сведчыў Кітовіч, — пад бокам святой справядлівасці адна несправядлівасць прыгняталася другой несправядлівасцю. Любым заняткам дробных чыноўнікаў была гульня ў пальцаты (а па сутнасці — бойка кіямі).

ВЁСКА І СЯЛЯНЕ

У Рэчы Паспалітай скардзіліся на беднасць і бяспраўе многія — дробная шляхта, мяшчане, чыноўнікі, купцы, арандатары. Нават Кароль Радзівіл плакаўся, што яго крыўдзіць кароль і што хутка прыйдзеца ісці з торбай і жабравачам... Але, безумоўна, жыццё ўсіх іншых саслоўяў і класаў не ішло ні ў якое параўнанне з жыццём сялян. Яны знаходзіліся ў поўнай залежнасці ад шляхты. Панскай была зямля, якую яны абраблялі. За гэту зямлю яны павінны былі плаціць натуральныя і грошавыя чыншы, хадзіць на паншчыну, адрабляць розныя шарваркі, старошы і дарэмшчыны. Эканамічная залежнасць сплучалася з асабістай. Пан уладарыў над душой і целам селяніна: мог яго абвясчаць з нялюбим чалавекам, прыгаварыць да балючай і зневажальнай кары. Напрыклад, у інструкцыі Тамаша Лапцінскага з Дзісеншчыны было спецыяльна агаворана, колькі розаг належыць даць селяніну за тое ці іншае «злачыства», колькі разоў і калі павінен прыгонны хадзіць у касцёл і спавядацца. І, урэшце, пан мог купіць і прадаць селяніна, раз-

на палях косяць сена або жнуць жытка ці пшанічку... Нідзе не відаць — няхай хвала будзе богу — ні вялікага прыгнёту, ні біцця бізуном, ні прымушовага згону на работу». І ўсё, маўляў, таму, што сюды, у гэты ідылічны рай пад Нясвіжам, яшчэ разам з асветай, з уменнем чытаць не дайшлі «амаральнасць і малаверства»...

А вось словы генерал-лейтнанта С. Тучкова. Прыехаўшы ў «паўночную Польшчу» (так у яго «Запісках» называюцца Магілёўшчына і Віцебшчына), ён заўважыў, што мясцовыя сяляне — «самыя няшчасныя людзі», што тут пануе «крайняя беднасць і поўная непісьменнасць», а для панюў уласціва «гордасць і тыранскае абходжанне з іх падданымі». Кожны памешчык, працягваў мемуарыст, мае ў сябе «аднаго або некалькі аканомаў са шляхты, якія б'юць, мучаюць і караюць сялян самым бесчалавечным чынам». Сялянская праца карміла цэлую феадальную іерархію. «Калі пералічыць усіх памешчыкаў, манашаў і манашынь, яўрэяў абодвух полаў, ваенна-грамадзянскіх чыноўнікаў, панюў з велізарнай іх прыслугай, старых з малалеткамі і іншых, хто не апрацоўваў зямлю, то выходзіла па меншай меры, што адзін чалавек мусіў забяспечыць харчаваннем 25 ці 30 душ, калі не больш». Наўрад ці гэтыя красамоўныя прызнанні царскага саноўніка патрабуюць якіх-небудзь каментарыяў.

Непасрэдным вынік сацыяльнага прыгнёту — крайняя беднасць беларускай вёскі. Вядома, сялянства было неаднародным. Яго дыферэнцыяцыя з кожным годам паглыблялася. Інакш жылося «служыламу люду» — асочнікам, стральцам, зямлянам, панцырным і пунтым баярам. Інакш — цяглым, кунічным, агароднікам, новакам, аседнікам. І ўсім інакш — кутнікам, каморнікам, бабылям, у якіх не было ні сваёй хаты, ні цяглавай сілы. Матэрыяльны стан селяніна ў многім залежаў ад таго, належаў ён пану, кляштару ці каралеўскаму староству (у апошнім выпадку ён мог хоць паскардзіцца ў суд). Залежаў ад нормы згону, велічыні чыншу, якасці зямлі. Урэшце, ад таго, як гаспадарыў пан: рацыянальна або «па-старому», сам або праз аканома, які павялічваў абавязкі ў сваю карысць. Аднак «сярэдні» тагачасны селянін жыў у галечы: курная хатка з глінабітнай падлогай, зрэбнае адзенне, гліняны посуд, куля саломы замест пасцелі. І голад, сістэматычнае недададанне, калі не лічыць восені ды калядных і велікодных свят, на якія пакідаліся апошнія запасы.

Якімі б неспрыяльнымі ні былі ў той час умовы народнага жыцця, скрозь усе перашкоды ўсё ж прабіваўся наверх

здольныя, таленавітыя, кемлівыя самародкі, якія пры іншых акалічнасцях, безумоўна, праславілі б сваю айчыну. Паводле ўспамінаў Станіслава Рэйтана, у Гераніма Радзівіла быў «селянін-рахункавод, які не ўмеў чытаць і пісаць, але меў такое дасведчанае вока і такую спраўнасць у матэматыцы, што, як казалі, да адзінага зернейка падлічваў пасеў, жніво і ўмалот. Цэлы год ён ездзіў з месца на месца і падаваў свае рапартаў князю на мечаных палках. Памёр у даволі маладым узросце». У бацькоў Герчычова быў у доме здольны сялянскі хлапчук Каролек. Прывезлі яго «з Беразова, маёнтка Салагубаў на Белай Русі». У Варшаве Каролек навучылі чытаць, пісаць, лічыць, іграць на маленькай арфе (хлапчук быў невялікага росту) і прыгожа спяваць. У сталым узросце гэты прыгонны селянін выдатна спраўляўся з абавязкамі садоўніка і агародніка, добра разбіраўся ў народных леках. А ў саабодных хвілінах Каролек любіў расказваць дзецям казкі «пра чараўніц, ведзьмаў, заклітых каралеўнаў, пра трох сыноў — двух разумных, а трэцім дурні». Мемуарыстыка прыводзіць адну з гэтых казак. Змест яна антыпрыгонніцкі і ў пэўным сэнсе «аўтабіяграфічны»: багаты паніч едзе з бедным вясковым хлапцом у вялікі свет; распусны паніч марна бавіць час, хлопец жа прыкладваецца да навукі, таму ў рашаючую мінуту, у чарадзейскім палацы, змог выбавіць паніча з кіпцюроў д'ябла, выйшаў пераможцам... Кароль Радзівіл хацеў купіць свойго цэзку, каб падарыць яго англійскай ледзі Кінгстон, але бацькі Герчычовай не згадзіліся з такою прапановай. Дарэчы, потым пра сялянскага самародка расказвалі Адаму Міцкевічу.

Мемуарная літаратура дае падставы зрабіць вывад, што погляд на селяніна, адносінны да яго шляхты на працягу XVIII стагоддзя істотна змяніліся.

Раней, у XVII стагоддзі, селянін з'яўляўся ў дыярыушах вельмі эпізодычна. Віцебскі ваявода Храпавіцкі згадваў сваіх слуг і прыгонных толькі ў тым выпадку, калі яны неяк былі звязаны з яго матэрыяльнымі затратамі або стратамі. Індывідуальны лёс, побыт сялянства Храпавіцкага, зразумела, не цікавілі.

У адрозненне ад віцебскага ваяводы мінскі ваявода Кшыштаф Завіша ўжо любавіўся народнымі абрадамі (хаця яны выклікалі толькі смех), аказаў пратэцыю выбраным сялянам.

Наступны крок наперад у пэказе селяніна — прызнанне, што ён таксама чалавек, што ён мае такое ж «натуральнае права» на шчасце, як і іншыя саслоўі. І гэты крок зрабілі мемуарысты-асветнікі другой паловы XVIII стагоддзя. Яны даказвалі, што ўсе людзі нараджаюцца роўныя, маюць аднолькавае права карыстацца «пладамі прыроды», рашуча асуджалі сялянскую «няволь». «Бедны наш мужычок! — усклікаў ураджэнец Кобрыншчыны Антон Трамбіцкі. — У яго толькі жыццё, хаця дужа слаба, абараняецца правам; астатняе ж, маёмасць, свабода, шчасце або няшчасце, цалкам знаходзіцца ва ўладзе яго пана».

Пад уплывам ідэй Русо некаторыя мемуарысты рэалізавалі гэтыя ідэі ў практычнай дзейнасці. Польскі сентыменталіст Францішак Карпінскі падрабязна расказвае ў сваіх «Успамінах», як, будучы арандатарам і ўладальнікам беларускіх фальваркаў каля Пружан і Гродна (Сухадальна, Краснік, Хораўшчына), ён працаваў разам з сялянамі ў полі, вучыў грамаце вясковых дзяцей, павяжаў і пашыраў нормы звычавых права.

У XIX стагоддзі мемуарыстыка сцвердзіць, што селянін роўны шляхце не толькі ў маральна-этычных, але і ў сацыяльных адносінах, што ён мае права на зямлю і волю.

ГАСЦІННЫ ДОМ НА ВУЛІЦЫ САВЕЦКАЙ

НАТХНЯЕ РОДНАЯ ЗЯМЛЯ

Пагодным майскім днём я адчыняю брамку ў стары двор на адной з цэнтральных вуліц Зэльвы. Тут жыве паэтэса Ларыса Геніюш.

Дзень мой гасне, жыццё на змярканні

адплывае, як хвалі ракі,— пісала яна пятнаццаць гадоў назад. А цяпер ці працуе яна творца? Якімі інтарэсамі жыве? Пры першай сустрэчы яна падалася мне вельмі эмацыянальнай, цікавай да ўсяго, што дзеецца вакол. Пазнаёмліліся ж мы з Ларысай Антонаўчай у Мінску, на VIII з'ездзе пісьменнікаў БССР, выпадкова сеўшы побач. Без падказкі суседа я, мусіць, не пазнала б яе. У друку паэтэса, як гэта часта робяць жанчыны, дае свае здымкі колькігадовай даўнасці, амаль ніколі не пакідае Зэльвы, а на Гродзеншчыне я бываю рэдка. Пагаварыць у час з'езда нам не ўдалося: ледзь толькі аб'яўлялі перапынак, я спашалася да тых літаратараў, з кім даўно дамаўлялася пра сустрэчу тут, у Мінску, бо жывуць яны ў розных раёнах Беларусі. І ў Ларысы Антонаўны былі свае клопаты. Яна карысталася нагодай уладзіць справы з работнікамі выдавецтва, павітацца з калегамі па пярэ.

Неўзабаве пасля з'езда з Зэльвы прыходзіць ліст: «Рада была б бачыць вас у сваёй хаце... Вы ж абяцалі прыехаць...»

Перш чым падняцца на высокую ганаку, азіраю панадворак. Старавецкая будыніна, як шатамі, накрыта кронамі магутных ясеняў. Вось-вось заціўтуць яблыні, а ў гародчыку дык проста пышны дыван з прымулаў, незабудак, нарцысаў, цюльпанаў. Хутка закрасуюць півоні. Лапушацца кусцікі вярціняў. Каб дагледзець усё гэтае характава, трэба шмат сіл і часу. Як даведаюся потым, Ларыса Антонаўне шчыра дапамагаюць суседзі. Ускапаць агарод, прапалоць, вады прынесці... Семі прыйдуць, прасіць не грэба. Пасля смерці Івана Пятровіча суседкі нават начаваць застаюцца, каб не самотна было жанчыне адной у хаце.

Пра свой узрост, як і пра многае з перажытага, мая субсяседніца згадваць не любіць. «От расказу лепш вам пра сваю маладосць,— усміхаецца яна.— Я была такая прыгожая, вясёлая, і любіў мяне адзін сялянскі хлопец...» У той час яна яшчэ звалася Ларысай Міклашэвіч, вучылася ў гімназіі ў Ваўкавыску і прыехала на лета да бацькоў. Родны кут абудзіў у ёй паэтычны талент. І гэта стала сэнсам і справай усяго жыцця.

Пазней яна стала жонкай урача Янкі Геніюша, аднаго з тых заходнебеларускіх хлопцаў, якія набылі адукацыю ў Чэхаславацкай рэспубліцы, урад якой у дваццатыя гады вылу-

чыў пяцьдзсят месц у сваіх навучальных установах для прадстаўнікоў прыгнечаных нацыянальнасцей буржуазнай Польшчы. Разам з мужам Ларыса Антонаўна жыла ў Празе, выхоўвала сына. У верхах таго часу туга па радзіме спалучалася з верай у неадольныя сілы народу, замілаванасць роднай прыродай змянялася роздумам пра мінуўшчыну і будучыню. Другая сусветная вайна пачалася для яе з акупацыі гітлераўцамі Чэхаславакіі... Радкі, напісаныя Ларысай Геніюш 22 чэрвеня 1941 года, поўныя роспачы і болю:

**Як хмарны дзень — так сэрца маё сёння...
Дождж з непогодных сьпялцацца вачэй...
Таму, што гэта край мой любы стогне.**

У Зэльву, у хату мужавых бацькоў, яны вярнуліся з Іванам Пятровічам праз дваццаць гадоў пасля свайго ад'езду ў Прагу. Доктар Янка Геніюш стаў працаваць у мясцовай бальніцы, а Ларыса Антонаўна дзяліла свой час паміж абавязкамі жонкі, гаспадыні і служэньскім паэзіі. У 1967 годзе ў Мінску выйшаў зборнік вершаў і паэма «Куфар» паэтэсы з Зэльвы — «Невадам з Нёмана». У кнігу ўключаны творы розных год. Гэтае выданне, фактычна, адкрыла беларускаму чытачу імя Ларысы Геніюш. Бо мала хто ў нас мог убачыць яе першы зборнік «Ад родных ніў», выдадзены ў Празе ў 1942 годзе.

Вядомы літаратуразнаўца Ю. Пшыркоў у прадмове да кнігі «Невадам з Нёмана» пісаў: «З вялікай сілай і яскравацю талент паэтэсы праявіўся ў пейзажнай лірыцы. У майстэрстве паказу маляўнічых карцін роднай прыроды, ёмістасці і пластычнасці вобразаў, трапнасці і сэнсавай многазначнасці кожнага паасобнага штрыха. Ларыса Геніюш можа па праву слаборнічаць з прызнанымі паэтамі-пейзажыстамі як у сваёй роднай, так і ў іншых літаратурах. Зоркім свежым вокам яна ў будзённым і звычайным бачыць незвычайнае, прыгожае; пра тое, пра што многія паэты гаварылі не раз, умее сказаць сваё слова; паказаць прывычнае ў такім пераліве і спалучэнні фарбаў, як ніхто да яе раней не паказваў».

У наступныя гады вершы паэтэсы з Зэльвы час ад часу з'яўляюцца на старонках беларускіх часопісаў, выходзяць дзве кніжкі для дзяцей — «Казкі для Міхаські» і «Добрай раніцы, Алесь». Цяпер у выдавецтве «Мастацкая літаратура» рыхтуюцца да друку зборнік «На чабары настоена». Ён збярэ пад сваёй вокладкай частку напісанага ў апошняй гады. І хоць Ларыса Антонаўна жаліцца: «Даробак мой невялікі», працуе яна шмат і плённа.

Як толькі наша гаворка перайшла на справы літаратуры, гаспадыня стала класці на стол палкі з вершамі, то з адной, то з другой выцягваючы аркуш, каб прачытаць. Яна быццам маладзела пры гэтым!

**Зноў вясна, падзяць гнёзды буслікі,
І Пегасы вушамі стрыгуць.**

Або:

**Марыць належыць тады,
калі марыцца,
Быць знічам, не сумнаю
свечкай гарэць!
Можна й вясноў прадчасна
састарыцца,
І полымем ясным увосень
гарэць.**

Звонкі, з лёгкім пафасам голас паэтэсы, якая чытала ўласныя вершы, узлятаў над бытам, паўсядзённасцю, адкрываючы шчырую душу, глыбока занепакоеную праблемамі свету, вайны і міру, поўную любові да роднай зямлі, народу, мовы.

**На зямельцы маёй хачу
вырасці дрэвам,
Узняцца гонкай сасноў і ў
неба глядзець...**

Аркушы запаланілі стол, крэслы, канапу, бялеюць нават на падлозе. Ларыса Антонаўна то раіцца наконт нейкага радка, то жартам просіць навучыць пісаць «па-моднаму». «У мяне ўсё вершы традыцыйныя, рыфмаваныя...» І толькі калі зусім знемагліся — яна чытаць, я а слухаць — ідзем папіць чаю, пачаставацца дамашнім печывам. У прасторных пакоях яе хаты вельмі ўтульна, адчуваецца, што ў гаспадыні добры густ і ўмелья рукі — тканяныя поцілкі, разнастайныя вышыўкі... І амаль у кожным пакоі — кнігі і пісьмы. Зваротныя адрасы на канвертах Ларыса Антонаўна чытае мне на беларускай, польскай, украінскай, англійскай мовах. Пісаць адказы для яе — прыемны клопат. Асабліва стараецца «дагадзіць» унку Міхасю. Ён жыве ў Польшчы, вучыцца на ветэрынара і прысылае бабулі фатаграфіі — то на кані, то з сабакам, а яшчэ просіць вершаў — пра каханне і пра любоў да Радзімы. Краязнаўцы з Гудзевіч расказваюць пра музей, запрашаюць прыехаць. Зоська Верас з Вільні прыслала ў бандэролі зёлкі, раіць іх піць «ад сэрца», скардзіцца, што здароўе пагоршылася. Пішуць родныя і знаёмыя з ЗША, Аўстраліі. Часта просяць даслаць ім беларускія кніжкі. Такія просьбы Ларыса Антонаўна выконвае, бо ганарыцца беларускім друкаваным словам, набыткамі сучаснай літаратуры.

...Перад ад'ездам з гэтай гасціннай хаты я перапісаваў ў бланкет некалькі вершаў. Гаспадыня тым часам пячэ мне пірог на дарогу.

Валянціна ТРЫГУБОВІЧ.

Ларыса ГЕНИЮШ

**На роднай зямельцы ўсе мы не госці,
Усе мы чыесці, усе мы кагосьці.
Хоць спарохнелі дзядоў нашых косці,
У нашай натуры ёсць іхняе штосьці.**

**У падняволлі ад пыхі адсталасць,
На вузкіх загонах народу трываласць.
Жаночая гожаць, мужчынская сталасць,
Лагоднасць з сябрамі і з ворагам ярасць.**

**У цягліцах сіла, а ў сэрцы каханне.
У працы і ў песні без стомы, хістання.
Роднаму вернасць, да гнёздаў вяртанне,
З тугою бязмернай — усе крыху сяляне.**

**Усе з баразёнкі, ад нівы, ад плуга
Ідзем часам асфальтам, як полем ці лугам,
Калі непасільна бывае і туга,
Мы к ворагу грозна, а з сэрцам да друга.**

**Ад моцнага ветру павеву
Ляццяць сёння яблыкі з дрэва
Цяжкія, бы золата злітак,
На стол наш гасцінны прыбытак.
Як дар, на мае далоні
Антонікі падаюць сёння.**

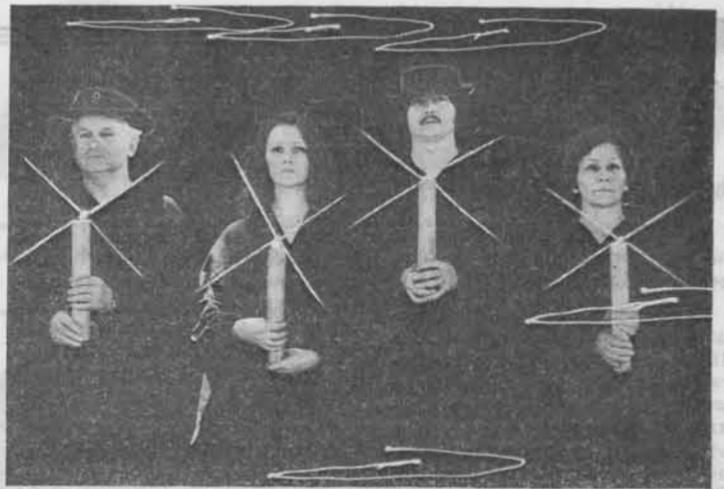
**Упрыгожаць маё застолле,
Калі пабялее поле.
Цвярдзя, духмяныя, сочныя,
Радуюць сэрца і вочы мне.
З высокага дрэва, бы з неба,
Не, іншых «ракетаў» не трэба!**

**Змагаешся з цемраю, дык і жывеш,
Родзіцца творчасць са шчодрага сэрца,
З маленькіх пачуццяў не вырасца верш,
З пустога вядзерца вада не нальецца!**

**Шмат чаго ў душу належыць увабраць,
У ёй змесціцца болей, як ў нашых далонях,
Нам чэрпаць з крыніцаў святла і дэбра,
Мінулася хай сіла ў верхах гамоніць!**

**Пісаць пра былое не знача назад,
Пісаць пра сучаснасць не знача наперад,
У жывую паэму трэ ўсё нанізаць,
Трэ зважыць мінулаць, каб ў заўтра паверыць!**

**Тварыць — гэта знача кахаць і цяпець,
І з праўдою лёс свой злучыць назаўсёды,
Не ўчора пачатак, не заўтра канец
Надзем і думам старога народу!**

Дзяржаўны тэатр лялек БССР уключыў у свой рэпертуар спектакль «Зорка і смерць Хаакіна Мур'еты», пастаўлены па матывах драматычнай кантаты лаўрэата міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» Пабла Нэруды. Спектакль расказвае аб трагічнай гісторыі чылійскага народа, аб самаадданай барацьбе за справядлівасць і мір на зямлі. Рыжысёр-пастаноўшчык спектакля, у якім заняты вядучыя артысты тэатра, выпускнік Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Аляксей Ляляўскі.

НА ЗДЫМКАХ: фрагмент з пачатку спектакля «Зорка і смерць Хаакіна Мур'еты»; ржысёр-пастаноўшчык Аляксей ЛЯЛЯЎСКІ; сцэна ў таверне «Заваруха».

Фота В. ДРАЧОВА.

ЗНОЙДЗЕНА У АРХІВЕ

Папка з рукапісамі Якуба Коласа і пажоўклымі выразкамі з газет ваенных часоў знойдзена ў архіве Узбекскай дзяржаўнай бібліятэкі імя Алішэра Наваі.

Дакументы гэтыя адносяцца да 1941—1943 гадоў, калі ўзбекская зямля гасцінна прымала выдатнага паэта Беларусі, як і тысячы сыноў і дачок шматнацыянальнай Савецкай Радзімы, у жыццё якіх уварвалася вайна. «Ты абгрэў мяне ў смутку, мой брат, Узбекістан», — так пісаў народны паэт Беларусі ў вершы, аўтарскі арыгінал якога знойдзены на адным з васьмі рукапісных лістоў. Побач радкі з другога верша — «Нямецкі бінокль».

Далей — пісьмо воінам Чырвонай Арміі да Першамайскага свята 1942 года. У ім паэт гаворыць аб нашай перамозе, аб вызваленчай ролі, якая выпала на долю савецкіх салдат.

Старая папка чакае сваіх даследчыкаў.

С. ФРАЛОВА.

«КІЕЎ СТАРАЖЫТНЫ—МАЛАДЫ»

Пад такой назвай адкрыта міжрэспубліканская выстаўка работ маладых мастакоў, прысвечаная 1500-годдзю Кіева — «маці гарадоў рускіх». У выставачнай зале Кіеўскай арганізацыі Саюза мастакоў Украіны наведвальнікі маюць магчымасць азнаёміцца з работамі маладых майстроў з Масквы, Мінска, Кіева, Маладзечна, Харкава, Яраслаўля, Запарожжа, Калінінграда, Адэсы, Львова, Данецка. Маладыя жывапісцы і графікі з брацкіх рэспублік правялі месяц у сталіцы Украіны. Свае ўражанні яны імкнуліся перадаць у творах.

Работы маладых мастакоў з Беларусі выклікаюць вялікую цікавасць наведвальнікаў, мастацтвазнаўцаў сваім незвычайным рашэннем «кіеўскай тэмы». Надоўга спыняюцца наведвальнікі ля карціны мінскага мастака У. Сулкоўскага «Інтэр'ер Кірылаўскай царквы», у якой адчуваецца шчырая любоў аўтара да цудоўнага тварэння старадаўніх дойлідаў, якое надаўна рэстаўрыравана сучаснымі майстрамі.

Серыю пейзажных малюнкаў дэманструе Юрый Герасіменка з Маладзечна, яны аб'яднаны агульнай тэмай старажытнага Кіева. Экспазіцыя — першае буйное мерапрыемства Саюза мастакоў Украіны, з прымеркаваных да 1500-годдзя Кіева.

Ю. ДАУГАЛЕНКА.

нашы слаўтыя землякі

ЗЫРАЛЬНІК УНІКАЛЬНАЙ КАЛЕКЦЫІ

У жыцці гэтага чалавека, на першы погляд, не было нічога асабліва адметнага.

Нарадзіўся Уладзімір Плюшчэўскі-Плюшчык 14 чэрвеня 1849 года ў Пецяярбургу ў небагатай сям'і выхадцаў з Віцебшчыны. Першапачатковую адукацыю атрымаў дома, а затым вучыўся ў пецяярбургскай гімназіі. Вельмі рана У. Плюшчэўскі-Плюшчык захапіўся навукамі аб прыродзе і зямлі. І гэтае захапленне прывяло яго ў Пецяярбургскі земляробчы інстытут. Тут канчаткова вызначыліся інтарэсы маладога чалавека.

Прыехаўшы ў пачатку 70-х гадоў мінулага стагоддзя на Віцебшчыну, Уладзімір Аляксеевіч заняўся збіраннем і вывучэннем лускакрылых насякомых. У Невельскім павеце пакаў ён пачаў сваё вядомае калекцыі. Пазней, у 1874 годзе, яму ўдалося набыць збор энтомолага Борава, а ў 1891 годзе — калекцыю вядомага вучонага Анікіна. У 1884—1890 гадах вучоны папаўняе свой ужо даволі цікавы збор у калмыцкіх і кіргізскіх стэпах, у Астраханскім краі, а затым трапляе ў Крым і на Каўказ.

Навуковая і збіральніцкая дзейнасць У. Плюшчэўскага-Плюшчыка прыцягвала ўвагу спецыялістаў. За даследаванні, праведзеныя ў кіргізскіх стэпах, ён выбіраецца ў правадзейныя члены Маскоўскага таварыства прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі.

У 1890 годзе Уладзімір Аляксеевіч прыязджае ў Віцебск на пастаяннае месца жыхарства і паступае на работу ў мясцовую казённую палату.

Увесь свой вольны час У. Плюшчэўскі-Плюшчык праводзіў у наваколлі Віцебска, займаючыся папаўненнем сваёй калекцыі. Сабраная з мясцовага матэрыялу, яна была сапраўды унікальнай: 855 экзэмпляраў матылькоў і 1 640 экзэмпляраў жукоў.

З Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыяй пачаўся новы перыяд у жыцці і дзейнасці ўжо немаладога вучонага. Яго прыцягваюць да работы ў галіне сельскай гаспадаркі, запрашаюць на кансультацыі, выступленні з лекцыямі. Нягледзячы на тое, што ўсё сваё жыццё Плюшчэўскі-Плюшчык не належаў ні да адной палітычнай партыі, запаўняючы ў 20-я гады адну з анкет, Уладзімір Аляксеевіч напісаў: «Спачываю бальшавікам».

Чалавек, які пражыў значна большую частку свайго жыцця пры царызме, на старасці год змог па заслугах ацаніць, што дала Савецкая ўлада не толькі бяднейшым слаям насельніцтва, але і інтэлігенцыі. Менавіта гэтым, а таксама вялікай любоўю і сімпатыяй, якія выказаў Уладзімір Аляксеевіч да горада, дзе ён цяпер жыве, можна вытлумачыць патрыятычны ўчынак Плюшчэўскага-Плюшчыка — перадачу сваёй унікальнай калекцыі Віцебску. У гэты час у ёй налічвалася 50 тысяч экзэмпляраў жукоў і больш чым 13 тысяч відаў матылькоў. «У гэтай калекцыі ёсць прадстаўнікі ўсяго свету, але вялікая колькасць аддаецца еўрапейскай фаўне, асабліва фаўне СССР з яго азіяцкім і сібірскім краямі», — пісаў сам Плюшчэўскі-Плюшчык.

Сабраны матэрыял па багатым і значэнню далёка перавышае універсітэцкія калекцыі СССР, не гаворачы пра зборы прыватных асоб, і вядомы не толькі ў СССР, але і за мяжой... Ён мае велізарнае значэнне не толькі для Віцебшчыны, але і для ўсяго СССР».

Ацэнка Уладзіміра Аляксеевіча сваёй калекцыі ні ў якой меры не была перабольшаннем. Навуковы супрацоўнік Расійскай акадэміі навук Талоцкі, спецыяльна камандзіраваны ў Віцебск для агляду збору Плюшчэўскага-Плюшчыка, назваў яе «незмянямай навуковай каштоўнасцю».

Першапачаткова калекцыю Уладзіміра Аляксеевіча прыняў губернерскі аддзел народнай асветы, а затым у 1921 годзе яе перадалі ў сельскагаспадарчы тэхнікум. Плюшчэўскі-Плюшчык меў права карыстацца перададзеным ім матэрыялам для навуковай работы, папаўняць яго і перарабляць. У пратаколе перадачы асабліва адзначалася, што «калекцыя не можа быць, акрамя выпадкаў дзяржаўнай неабходнасці, вывезена за межы Віцебска і перададзена каму-небудзь з прыватных асоб». Створаны музей атрымаў назву «Энтамолагічны кабінет імя У. Плюшчэўскага-Плюшчыка», а загадчыкам яго быў прызначаны сам вучоны. Адначасова з работай у музеі Уладзімір Аляксеевіч чытаў курс лекцый па энтомологіі ў сельскагаспадарчым тэхнікуме.

У 1919—1921 гадах у Віцебску былі надрукаваны восем яго брашур. Яны ўтрымлівалі роз-

ныя звесткі для сельскагаспадарчых рабочых аб карысных і шкодных насякомых. Па пэрадах гэтыя работы невялікія, але адсутнасць такіх выданняў у той час рабіла іх надзвычай каштоўнымі і неабходнымі. Тыраж іх быў невялікі — некалькі соцень, і цяпер яны з'яўляюцца бібліяграфічнай рэдкасцю. У 1925 годзе вучоны апублікаваў два артыкулы ў зборніку «Віцебшчына» і падрыхтаваў да друку вялікую работу «Памятка аб фаўне хрыбетных жывёлін Віцебшчыны».

З перадачай свайго збору Віцебску Уладзімір Аляксеевіч не пакінуў калекцыянай работы. Ён многа сіл і працы аддаваў расшырэнню музея і арганізацыі экскурсійнай работы. Разам са сваімі памочнікамі ён устаўляе сувязь з натуралістамі розных куткоў Віцебшчыны, садзейнічае перадачы ў музей новых экспанатаў. Так, у 1921—1923 гадах былі набыты калекцыі птушых яек (125 экзэмпляраў), прыродна-гістарычны матэрыялы полацкіх педагогічных курсаў.

У выніку вялікай праведзенай работы ў наступныя гады музей у значнай ступені быў расшыраны. У ім былі створаны мінералагічны, заалагічны і сельскагаспадарчы аддзелы з агульнай колькасцю экспанатаў каля 55 тысяч. Да музея праяўлялі вялікую цікавасць зіцкія дзеці. Штогод яго наведвалі каля 6—7 тысяч чалавек.

У красавіку 1926 года У. Плюшчэўскага-Плюшчыка не стала. Ён быў з вялікімі ўшанаваннямі пахаваны на Мікалаеўскіх могілках у Віцебску.

А. ПЯТРОўСКІ.

«ПЕЛЕ»

У ЛОДЦЫ

Замежны друк шырока камэнціруе вынікі чэмпіяната свету па веславанні на байдарках і каноях, які завяршыўся ў англійскім горадзе Нотынгеме.

Выступленне трохразовага алімпійскага чэмпіёна мінчаніна Уладзіміра Парфяновіча зрабіла тут моцнае ўражанне. Беларускага спартсмена ставяць у адзін рад з самымі вядомымі атлетамі сучаснасці, такімі, як футбаліст Пеле, тэнісіст Борг...

Уладзімір Парфяновіч заваяваў на чэмпіянаце свету тры залатыя медалі. Ён дамогся перамог на байдарцы-адзіночцы (500 метраў) і двойцы (1 000 і 500 метраў) у пары з Сяргеем Суперата з Таганрога.

Яшчэ адзін залаты медаль прывезлі ў Мінск Мікалай Астапковіч і Уладзімір Раманоўскі. Яны выйгралі фінальны заезд байдарак-двоек на дыстанцыі 10 000 метраў.

ДАМОЎ —

3

УЗНАГАРОДАМІ

У складзе зборнай каманды СССР на Сусветных студэнцкіх гульнях, што прайшлі ў Бухарэсце, выступала вялікая група беларускіх спартсменаў. Многія з іх вярнуліся з узнагародамі.

Залаты медаль заваявала баскетбалістка Галіна Крысевіч. Дзве узнагароды, сярэбраная і бронзавая, у Ірыны Ларычавай з Гродна, якая выступала ў плаванні. «Серабро» атрымалі фехтавальшчык Аляксандр Раманькоў, барэц Міхаіл Пракудзін, тэнісіст Сяргей Леанок і іншыя пасланцы Беларусі.

3 СУСВЕТНЫМІ
РЭКОРДАМІ

Пятнаццаць паправак у табліцу сусветных рэкордаў унеслі ўдзельнікі першынства Еўропы па аўтамадэлізму, якое адбылося ў Мінску.

Вялікага поспеху дамагліся прадстаўнікі Балгарыі. Яны атрымалі камандную перамогу, а ў асабістым заліку Антон Младэнаў і Пётр Саўчаў сталі чэмпіёнамі ў класах мадэлей да 1,5 і 5 кубічных сантыметраў.

Залатыя медалі ўручылі таксама масквічу Уладзіміру Дорфману і французу Селестэну Дзюрану, якія ўстанавілі сусветныя рэкорды. Авіямадэлісты зборнай СССР у камандным заліку сталі сярэбранымі прызёрамі.

РЭДАКЦЫЯНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ
ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80; 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі.
Зак. 1289

ЯНЫ АДПАЧЫВАЮЦЬ

У «ЗОРЦЫ»

У лясх і на берагах рэк Прыёманскага краю гучаць дзіцячыя галасы. Тут працуюць чатырыста пяцьдзесят піянерскіх і спартыўных лагераў, школьных лагераў працы і адпачынку. За лета ў іх адпачне каля сарака тысяч дзяцей працоўных Гродзеншчыны.

...На зарослым залацістымі соснамі ўзгорку паблізу Юбілейнага возера размясціліся карпусы піянерлагера «Зорка». Тут праводзяць свае канікулы дзеці працоўнай Гродзенскага завода «Радыепрыбор» і прадпрыемстваў мясцовай прамысловасці.

У лагера кожнаму знаходзіцца заняткаў па душы. Працуюць гурткі мастацкай самадзейнасці. Дзеці выступаюць з канцэртамі перад сваімі сябрамі, выязджаюць у суседнія лагера. Асабліва многа дзетвары на спартыўных пляцоўках.

Ідуць паядынкі футбалістаў і валеібалістаў, лёгкаатлетаў і плыўцоў. А калі хто-небудзь з малых не ўмее плаваць, то з ім займаюцца вопытныя настаўнікі.

Прыцягваюць дзяцей лясныя сонечныя паляны, дзе многа ягад, грыбоў, духмяных кветак. А калі апускаецца на зямлю змрок, ярка загарваюцца піянерскія кастры. Піянеры чыта-

юць вершы любімых паэтаў, наладжваюць конкурсы на лепшае выкананне песень, танцоў, гуляюць у розныя гульні. Лагер — гэта не толькі месца, дзе можна добра адпачыць. Тут дзеці набываюць новых сяброў, бліжэй пазнаюць навакольны свет. Невыпадкава многія з іх вярнуцца дамоў з гербарыямі, запісамі назіранняў за жыццём і паводзінамі

птушак і звяроў. Усё гэта дапамагае дзецям у вучобе.

НА ЗДЫМКАХ: яны адпачываюць у «Зорцы»; Аксана ЧАРНЫШОВА сёння дзюжурная па сталовай; гонкі на катамаранах; Сяргей НІКІЦІН (злева), Дзмітрый КАРАНКОУ і Юрый РАДЗЕВІЧ майструюць з сучкоў і карэнняў.

Фота Я. КАЗЮЛІ.